Fig. 1. Kirkens omgivelser set fra øst. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *The church surroundings seen from the east*

NØRRE SØBY KIRKE

ÅSUM HERRED

Historisk oversigt. Nørre Søby er omtalt første gang 1432 som »Syøby« (1432),[1] og siden som »Søby«, bl.a. da kirken ved landehjælpen 1525 bidrog med ti mark.[2] Formen »Søegaards Søebye« vandt udbredelse i 1600-tallet, formentlig for at skelne den fra Søby i Båg Hrd. Samtidig udtrykker navnet den nære forbindelse til herregården, der også gør sig gældende for sognekirken. Nørre Søby Kirke var således allerede i middelalderen tæt knyttet til Søbysøgård (jf. gravsten nr. 1), men tilfaldt, som alle andre kirker, Kronen ved reformationen. Båndet til Søbysøgård blev dog retableret 1549, da Axel Urne modtog patronatsretten til 'sin sognekirke Søbye'.[3] Kirken var da så forfalden, at Christian III tillod, at Axel Urne benyttede både Kronens og kirkens part af tienden til at reparere kirken og bedre præstens underhold.[4] Patronatsretten lå fortsat til herregården i 1665,[5] da den tilhørte Christian Urne, som sammen med sin hustru Anne Sophie Krabbe satte et markant præg på kirken for eftertiden.[6] Kirken overgik til *selveje* 1932, forud for Søbysøgårds omdannelse til ungdomsfængsel.

Jordegods. 1652 berettede sognepræst Lauritz Poulsen, præst i Nr. Søby og Heden, at der til Nr. Søbys præstegård var tilknyttet tre marker, samt at der i sognet var 19 tiendeydere, mens der til degnens bolig lå to marker.[7] 1801 udgjorde kirketienden 148 tdr. hartkorn og 1 skæppe.[8]

Anneksforhold. Nørre Søby har Heden Kirke (Svendborg Amt) som anneks, et forhold, der går tilbage til mindst 1590.[9]

Fig. 2. Luftfoto af Nørre Søby Kirke med præstegården i forgrunden. Foto Sylvest Jensen 1951 – *Aerial photo of Nørre Søby Church with the rectory in the foreground.*

Nørre Søby Sogn ligger sydligst i Åsum Herred og støder op mod Svendborg Amt. Det omgives mod nord af Nørre Lyndelse Sogn og mod nordvest af Fangel Sogn (Odense Hrd.). Kirken ligger i landsbyens nordvestlige hjørne ned mod Søby Søs østbred. Den er lidt tilbagetrukket fra hovedgaden, Odensevej, der tidligere var præget af mange store, firlængede gårde (jf. fig. 3).

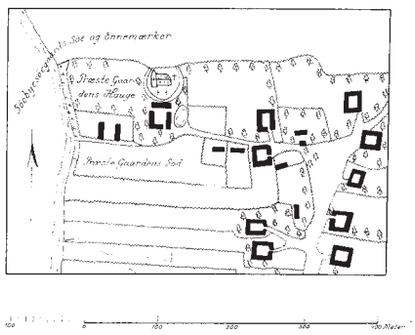

Fig. 3. Matrikelkort 1:10.000. Målt af Hegelund 1794. – *Cadastral map.*

Kirkegården omfatter to rektangulære arealer, dels et omkring kirken, dels et areal sydøst for kirken på den modsatte side af Kirkesøvej, der blev tilføjet o. 1980.[10] Ved indgangen til 1800-tallet var den meget beskedne kirkegård cirkulær og omgivet af præstegårdens have på alle sider bortset fra mod nord (fig. 3). Kort efter 1833 blev mindre jordstykker tilføjet, sådan at den herefter var rektangulær.[11] Større udvidelser fandt sted frem mod 1871, da et rektangulært jordstykke nordøst for kirken blev indlemmet, og i 1900-tallet, da dette areal blev suppleret, således at den gamle kirkegård fik sin nuværende form.

Hegn. Kirken hegnes delvist af et kampestensdige, delvist af bøge- og takshække. †*Hegn.* 1590 var den 'slette (dvs. jævne) kirkegård' hegnet af en teglmur. Kort efter 1850 blev et cirkulært kirkedige sløjfet (jf. ovf.).

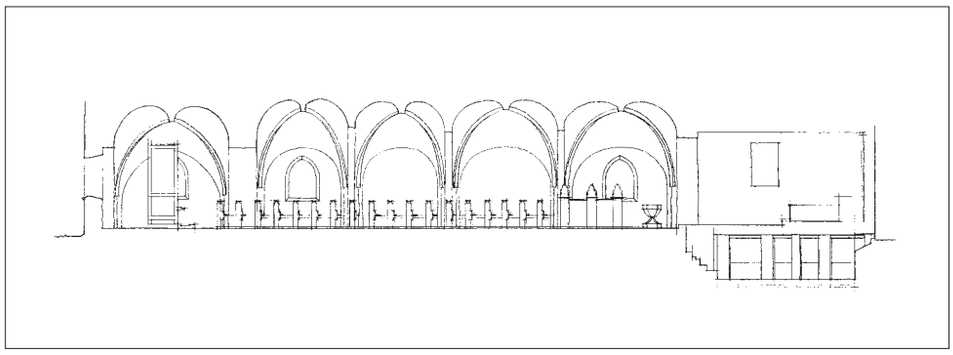

Fig. 4. Længdesnit set mod nord. 1:300. Målt og tegnet af Ebbe Lehn Petersen 1977. – *Longitudinal section looking north*.

Indgange. Hovedindgangen er placeret i kirkegårdens sydøstlige hjørne og omfatter en køreport med fodgængerlåge, begge med stakitlåger hængt i træpiller. En tilsvarende køreport til kirkegårdsudvidelsen findes øst for Kirkesøvej, mens en fodgængerlåge med dobbeltfløje er placeret i det nordøstlige hjørne og tillader adgang til kirkegården fra Stadionvænget.

Bygninger. Mod sydøst er der o. 1900 rejst et ligkapel i diget.[12] Det er udbygget 1966 med bl.a. toiletfaciliteter (arkitekterne Knud, Erik og Ebbe Lehn Petersen). O. 1987 er der syd herfor etableret et graverkontor (arkitekt Ebbe Lehn Petersen). Præstegården ligger umiddelbart syd for kirken. Den er opført som en firlænget gård i 1700-tallet, hvoraf kun den kraftigt ombyggede nordre længe er bevaret. En ny vestlænge er opført 1873.[13]

BYGNING

Kirken med det karakteristiske store kor er i kernen en gotisk teglstensbygning, der først blev forlænget mod vest, og herefter, o. 1530, omdannet til et langhus og overhvælvet. Et tårn blev rejst over vestforlængelsen og et nu forsvundet †våbenhus opført, før kirken o. 1550 blev forlænget i øst med et stort gravkor bygget af Axel Urne. I løbet af 1800-tallet kom det nuværende våbenhus til, på samme tid som de spidsbuede vinduer blev indsat i langhuset. Orienteringen afviger betydeligt mod syd.

Af den oprindelige *teglstenskirke* er kun skibets langmure bevaret, og at dømme efter disse har bygningens dimensioner været beskedne med et skib på ca. 10 m og et †kor, der formentlig var halvt så langt. Kirken slutter sig dermed til gruppen af (tidlig) gotiske teglstensbygninger omkring Odense, eksempelvis Korup (s. 2734),

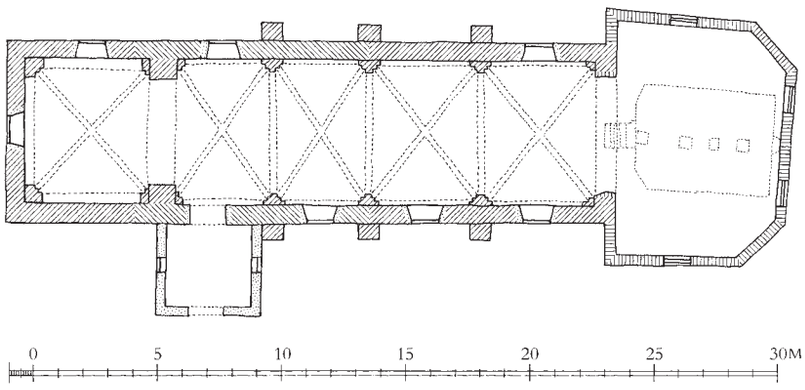

Fig. 5. Grundplan. 1:300. Målt af Ebbe Lehn Petersen 1977, suppleret og tegnet af Martin Wangsgaard Jürgensen 2016. – *Ground plan*.

Fig. 6. Kirken set fra sydøst. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *The church seen from the south east*.

Ubberud (s. 2765), Bellinge (s. 3051), Seden (s. 3451), Allerup (s. 3615).

Materiale og teknik. Skibet er opført i *munkesten* i munkeskifte. Murene rejser sig over en rejst syld af små, kløvede granitsten. Langmurene afsluttes øverst af en senere forhøjet, dobbelt falsgesims over et karakteristisk savskifte, der genfindes på flere af de samtidige kirker omkring Odense (fig. 7).[14] Indvendig er murene overvejende af tegl, men navnlig i den vestre del er der også anvendt rå og kløvede marksten.

Skibets to *døre* er som vanligt anbragt langt mod vest og tilsyneladende udformet ens med en fladbuet åbning under et spidsbuet spejl. Den søndre dør, som fortsat benyttes, er udvidet betydeligt i bredden og døråbningen gjort retkantet, men sporene efter det oprindelige spejl ses fortsat. I nord er døren blændet med munkesten og næsten opslugt af et vindue fra 1800-tallet (se ndf.). Vestre vange og vestre del af døråbningens fladbuede stik ses nu som en revnedannelse i murlivet. Der er ikke bevaret spor efter oprindelige vinduer.

I det *indre* er bevaret to *nicher*, en i syd- og en i nordsiden, der har siddet omtrent midt i skibet (nu i langhusets tredje fag fra øst). Nicherne, der afsluttes med spærstik, har formentlig fungeret i forbindelse med sidealtre, selvom placeringen midt i skibet er usædvanlig.

En række *senmiddelalderlige ændringer og tilføjelser*, alle udført i munkesten i munkeskifte, udvidede den lille kirke betydeligt mod både øst og vest. Først blev skibet forlænget mod vest, hvorefter et tårn blev rejst over vestforlængelsen. O. 1530 blev kirken forlænget mod øst, hvorved bygningen blev omdannet til et langhus. Endvidere rejstes et nu forsvundet †våbenhus, formentlig ved skibets syddør.

Vestforlængelsen af kirken, der har udvidet skibet med ca. 5 m, er rejst over en synlig syld af mindre, kløvede granitkampesten. Et mindre, højtsiddende (†)vindue, tredobbelt falset og fladbuet, gav lys fra syd, og der har formentlig siddet et tilsvarende vindue i nord eller vest. Vinduet står nu som en niche i facaden. Rummet, der åbner sig mod skibet med en bred, spidsbuet arkade, har utvivl-

somt været fladloftet ligesom den øvrige kirke, før tårnet blev rejst.

Det lille *tårn* herover, i kun to stokværk, står med kamtakkede gavle i nord og syd. Tårnet er formodentlig opført, kort tid før skibet fik hvælv o. 1530. Murene er trukket et par skifter tilbage fra vestforlængelsen, så der er dannet en bæltegesims i overgangen mellem de to byggerier. Tårnets østmur hviler 1,7 m inde over det gamle skibs vestende, hvorfor savsnittet under skibets gesims i nord nu synes at fortsætte ind over tårnets facade. Under arbejdet med tårnet forberedte man samtidig skibets hvælv (se ndf.), idet der ikke er en skjoldbue mod skibets vestmur.[15]

Vestforlængelsen, der nu blev et tårnrum, er overhvælvet af et krydshvælv, hvis ribber mødes i en cirkulær slutsten. Hvælvet hviler i de tre sider på halvanden sten dybe skjoldbuer, mens det mod øst tager afsæt i arkademuren mellem tårnrum og skib.

Et vindue i vestmuren er fornyet 1893, og et vindue blev brudt i nord. Begge har spidsbuede, nygotiske støbejernsrammer (jf. s. 4029).[16]

En tømret *fritrappe* af fyr ved tårnets sydside går op til en smal, fladbuet døråbning, der leder ind i bygningens øvre stokværk. Fra døren fører en trappe op i klokkestokværket, hvis bjælkelag er af fyrretræ.[17] Stokværket åbner sig med to fladbuede og falsede glamhuller mod syd, vest og nord. En senere brudt passage giver adgang til langhusets loft.

Tårnets flankemure afsluttes af en fornyet dobbelt falsgesims, mens gavltrekanterne i syd og nord er smykket med enkle blændingsdekorationer. I den nordre, der er bedst bevaret; hæver tre lancetformede højblændinger sig over et bånd af kvadratiske småblændinger, der markerer gesimshøjden. De tre øverste kamtakker er udstyret med mindre, kvadratiske blændinger og små savskifter, mens de to ydre højblændinger flankeres af små kors (fig. 8). Et fladbuet, nu blændet (†)vindue

Fig. 7. Skellet mellem skib og langhuskor. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Boundary between nave and nave-chancel.*

har siddet i bunden af den midterste højblænding. Mod syd er størstedelen af gavltrekanten fornyet i små gule sten. Gavlens blændingsudsmykning gentager stort set den nordre gavls udsmykning, som man derved har kopieret.

Kort før reformationen blev kirkens østende omdannet til et *langhuskor*, hvorved bygningen blev forlænget med et ekstra fag mod øst. Både den nye del og det gamle skib blev i den forbindelse overhvælvet, og dendrokronologiske dateringer af tømmeret viser, at arbejdet formentlig er udført o. 1530 (se ndf.). Langhuskorets mure er rejst over store, kløvede granitsten, der stedvis strækker sig over en meter op i facaden; øverst afsluttes murene af en tandsnitsfrise under en falsgesims (fig. 7). Østudvidelsen fik to højtsiddende, fladbuede †*vindue*r i syd samt et i nord. Et nyt †vindue østligt i skibet mod syd har gennembrudt savskiftet under gesimsen.[18] Vinduerne er i dag blændet, og alle sydsidens åbninger stort set forsvundet i 1800-tallet (se ndf.). Langhusets senmiddelalderlige vinduer erkendes nu kun gennem rester af stikkene, der sidder umiddelbart over de yngre åbninger. Over langhuset hævede der sig i øst en *blændingsprydet gavlspids*, som nu kan ses fra gravkorets loft (fig. 9). Fem højblændinger, tvedelt afsluttet i toppen ved små hængestave, hæver sig her over en båndblænding, der har markeret gesimshøjden. Over højblændingerne sidder tre cirkelblændinger og herover endnu en række mindre blændinger, hvis øvre afslutning er ødelagt. Et savskifte adskiller de to øverste rækker. En dør er brudt i den midterste højblænding og giver adgang mellem lofterne.

Samtidig med østforlængelsen er langhusets fire *hvælv*, der hviler på halvstensskjoldbuer og falsede piller (fig. 16). Ribberne er flere steder ført ret ujævnt ned på pillerne eller behugget, så de fases ud i sviklerne. Udvendig er der rejst murpiller ved langsiderne; tre i nord og mindst to i syd.[19] De teglhængte piller er en sten dybe og har en dobbelt falsgesims, hvis øverste led er afrundet.

Fig. 8. Kirken set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *The church seen from the north*.

Fig. 9. Kirkens gamle østgavl set fra korets loft (s. 4026). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Old east gable of the church seen from chancel ceiling.*

Biskop Jacob Madsen angiver på sin skitse af kirken 1590 (fig. 57) et †*våbenhus* ved den ene af kirkens døre. Det drejer sig formentlig om den lille bygning uden loft, som nævnes 1836 kort før nedrivningen.[11]

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. O. 1550 opførte Axel Urne et stort *gravkor* ved langhusets østgavl.[20] Det er både højere og bredere end langhuset, hvorved tilbygningen er blevet en markant del af kirken. De forholdsvis tynde mure er opført i munkesten lagt i krydsskifte, uden synlig sokkel, og med affasede hjørner i øst. Murene afsluttes øverst af en smal, dobbelt falsgesims, som sandsynligvis er fornyet. Gravkoret har fire vinduer, der oprindelig har været fladbuede, men er ommurede i 1700-tallet, så de nu står med retkantede trærammer. Indvendig slutter bygningen sig til kirken ved en fladrund bue, der næsten spænder over hele bygningens bredde (fig. 16). Det flade træloft ligger en smule over langhusets gesimshøjde, og rummet har formentlig aldrig været planlagt med hvælv. Loftet står i dag med lys grå bemaling, men biskop Jacob Madsen beskriver formentlig den oprindelige †*bemaling*, når han 1590 fortæller, at loftet var 'herligt rødt med forgyldte stjerner'.[21] Dette loft må senest være forsvundet 1854, da det oplyses, at †gipsloftet over koret var helt nedtaget og skulle fornyes.[22]

Under gravkoret blev der samtidig indrettet en øst-vest-orienteret *krypt* (5,9×4 m) muret af munkesten i et usystematisk munkeskifte (fig. 10-11).[23] En muret trappe fører ned i kammeret fra vest. Det hvidkalkede gravkammer dækkes af et fladspændt tøndehvælv, som støttes af fire nyere piller opført af gule sten.[24] Et lille, kvadratisk vindue umiddelbart over terræn giver lys til rummet gennem en lysskakt.

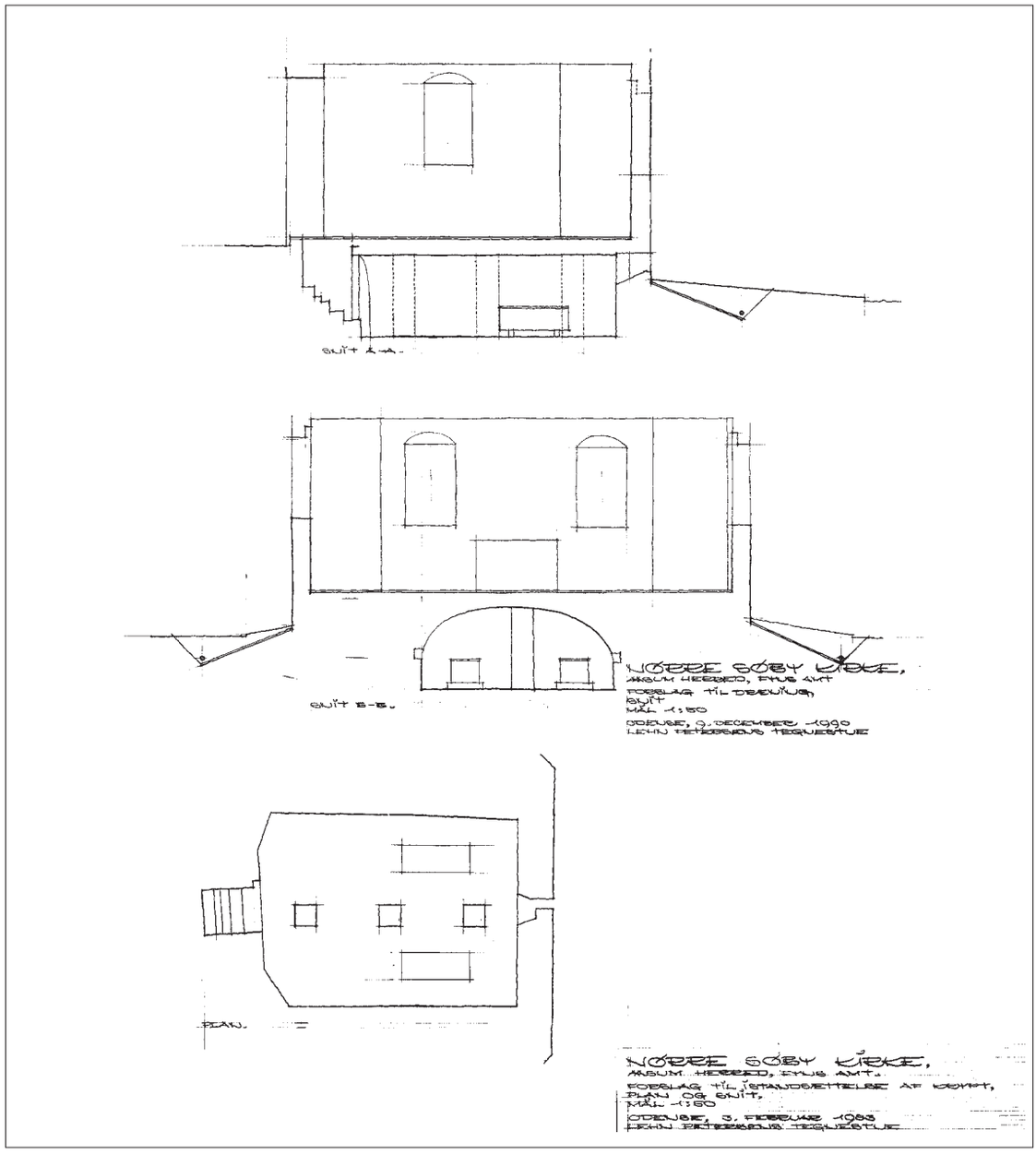

Fig. 10a-c. Længde- og tværsnitsnit gennem gravkor og krypt, samt plan af krypt (s. 4027). 1:150. Målt og tegnet af Lehn Petersens Tegnestue 1983 og -90. – *Sections through chancel and crypt; plan of crypt*.

Våbenhuset foran syddøren er den yngste bygningsdel og rejst i moderne teglsten over en let fremspringende sokkel af tegl (jf. fig. 6). Hvornår våbenhuset er opført, står ikke klart, men det er formentlig i tiden o. 1832, hvor det, som nævnt i kilderne, diskuteres, at kirken burde få et nyt indgangsparti. Bygningen er højtrejst, og sadeltagets kip ligger betydeligt over langhusets gesimshøjde. Sydgavlen står prunkløs og brydes kun af en lille cirkulær åbning, der giver lys til loftet og den brede, fladbuede dør; langmurene afsluttes af en dobbelt falsgesims. To ens vinduer i øst og

vest oplyser det fladloftede indre. Vinduerne er halvcirkler, der fortsat står med deres oprindelige støbejernsrammer.

Langhusets spidsbuede *støbejernsvinduer*, tre i syd (indsat 1891) og to i nord (indsat 1885), blev udført, efter de senmiddelalderlige vinduer først var blevet blændet.[16] Vinduer af samme type blev også, som allerede nævnt, indsat i tårnet 1893. Vinduerne står fortsat med deres tidstypiske nygotiske, støbejernsrammer. Et blændet †vindue har siddet i nordsiden af langhusets andet fag. Vinduet, der øjensynlig er lukket med mindre sten, der nærmer sig normalformat, er vanskeligt daterbart, og dets øvre afslutning kan ikke iagttages gennem hvidtekalken. Vinduet er dog næppe fra langhuskorets opførelse, idet toppen har beskåret gesimsens tandsnitfrise.

Kirken undergik tilsyneladende allerede i 1780'erne en gennemgribende istandsættelse og blev igen renoveret 1805.[25] I nyere tid har bygningen løbende undergået mindre istandsættelser af de enkelte bygningsafsnit, og senest er det indre 1996 renoveret af arkitekt Ebbe Lehn Petersen (Odense), der lukkede revnedannelser i hvælvene og gennemgik kirkens tagværker.[26]

Gulvet i gravkoret, der hæver sig et trin over langhuset, er lagt med ubehandlede fyrretræsplanker, mens der i skib, tårnrum og våbenhus ligger gule teglsten i sildebensmønster. †Belægningen med teglsten kan føres tilbage til 1791, hvor den nævnes første gang i kilderne.[8] 1885 blev teglgulvet imidlertid erstattet af firkantede †fliser i to farver.[16] I krypten under koret dækkes gulvet af munkesten lagt i bånd af skiftevis røde og gule sten.

Tagværker. Gravkorets spær er helt i fyrretræ og næppe del af den oprindelige konstruktion; snarest stammer tagstolen fra en omfattende istand-

Fig. 11. Krypten under koret (s. 4027), set mod sydøst Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *The crypt beneath the chancel looking south east.*

Fig. 12. Langhusets tagværk set mod øst (s. 4030). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Roofing of nave looking east.*

sættelse af koret 1854.[11] To ganske svære stykker egetømmer er lagt op over bjælkelaget som muranker, der har bidraget til at holde gravkoret op imod langhusets østende.[27]

Langhusets 15 spærfag af eg består af to systemer, der begge er samlet ved bladning på østsiden, som deles præcis over sammenstødet mellem det gamle skib og den senmiddelalderlige østforlængelse (fig. 12). De otte fag over langhusets østende er udført i spinkelt egetømmer, med to lag hanebånd og krydsbånd, uden nævneværdige efterfølgende udskiftninger eller reparationer. Der kan ikke umiddelbart iagttages nogen nummerering af tømmeret, men tagværket er med al sandsynlighed fra østforlængelsens opførelse, hvilket bestyrkes af dendrokronologiske analyser af tømmeret, der daterer det til tiden o. 1530 (jf. ndf.). De syv fag over langhusets vestende bærer præg af udskiftninger i fyr i vestenden, men egetagværket må dog fortsat betragtes som velbevaret. Konstruktionen er udført i tømmer, der er en anelse kraftigere end tømmeret i den østre del og udført med to lag hanebånd, hvor det øvre sidder noget lavere end det tilsvarende hanebånd i det østre system. Der kan ikke iagttages tømmermærker, og tagværkets alder er usikker, men den synes ældre end fagene mod øst, hvilket antydes af den eneste daterede træprøve fra denne ende af langhuset, der daterer tømmeret o. 1327 (jf. ndf.).[28]

Tårnets fem fag er af kraftigt egetømmer med enkelte udskiftninger i fyr og hører formentlig til tårnets opførelsestidspunkt. Spærfagene har to hanebånd samlet ved bladning på nordsiden.

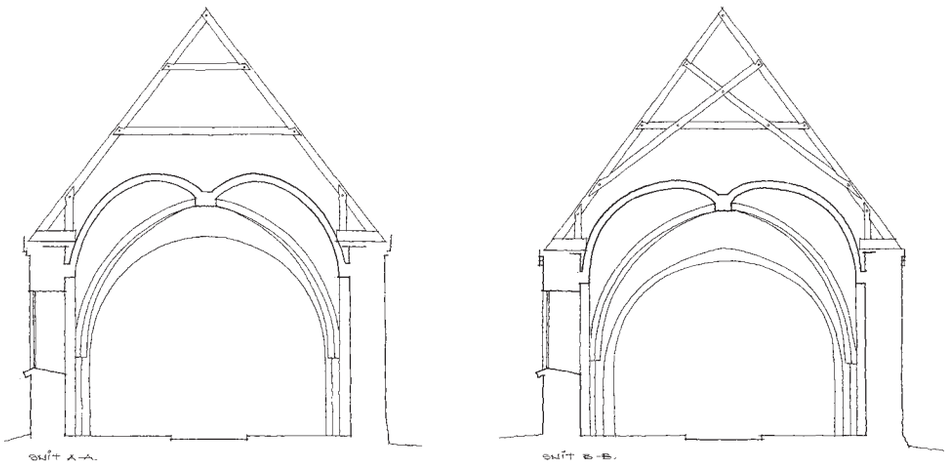

Fig. 13a-b. Tværsnit gennem det gamle skibs vestre og østre del set mod vest (s. 4030). 1:150. Målt og tegnet af Lehn Petersens Tegnestue 1996. – *Section through western and eastern part of the old nave looking west.*

Kraftige egetræsbindbjælker, der må være fra den oprindelige tagstol, strækker sig på tværs af hele stokværket. 2008 er tårnet ligeledes blevet forsynet med et undertag.[29] En to fag stor *klokkestol*, udført i sekundært anvendt egetømmer, er indarbejdet i tårnets tagværk.

Tagværket over våbenhuset er i fyr og stammer givetvis fra våbenhusets opførelsestidspunkt.

Dendrokronologiske undersøgelser. Der er 2016 udtaget boreprøver af egetømmeret i langhusets østre og vestre ende.[30] I langhusets østre del viser prøverne, at tømmeret er fældet o. 1530, hvilket må datere østudvidelsen af kirken, kort før gravkoret blev opført o. 1550. I langhusets vestende kunne kun en enkelt prøve dateres, som stammer fra tiden o. 1327.

Tagbeklædning. Kirken er tækket med røde vingetegl, senest udskiftet 1997.[26]

Opvarmning. Et fjernvarmeanlæg er installeret 1967. Dette anlæg afløste en †kalorifere fra 1930'erne.[31]

Kirken er hvidkalket ude og inde med den nederste del af murene sværtet på facaderne. Gravkorets loft er, som nævnt, malet lyst gråt, mens våbenhusets loft er okseblodsrødt. Kirken er omgivet af græs til alle sider, men kirkegårdens stisystem, belagt med perlegrus, løber dog helt op til våbenhusets dør.

KALKMALERI

To gotiske *indvielseskors* (fig. 14) i den vestre del af langhusets syd- og nordvæg er begge udført som fligede hammerkors i et cirkelslag, malet med brunrødt uden konturstreg.[32] Indvielseskorsene er ikke romanske, men kan være malet i 1300-tallet og således stamme fra indvielsen af skibets vestforlængelse (jf. s. 4024).[33]

Fig. 14. Senmiddelalderligt indvielseskors på skibets nordvæg (s. 4031). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Late Medieval consecration cross on north wall of nave.*

Fig. 15. Kirkens indre o. 1920. Fotograf ubekendt. – *The church interior, c. 1920.*

INVENTAR

Kirkens middelalderlige inventar omfatter den romanske døbefont af Vindingtype og en klokke støbt af Johannes Nicolai 1470. Den bemærkelsesværdige, nederlandske altertavle er ifølge biskop Jacob Madsen anskaffet 1551 af Axel Urne. Også kirkens andet inventarstykke fra dette århundrede er et udenlandsk arbejde, nemlig et Nürnbergfad med fremstilling af Bebudelsen.

Kirkeejerne Christian Urne og Anne Sophie Krabbe stod i årene 1654-56 bag flere meget vigtige inventarfornyelser: herskabsstolene fra 1654, prædikestolen og alterstager fra 1655 og trædøbefonten fra 1656. Alle træskærerarbejderne kan tilskrives samme billedskærer, der er uidentificeret, men utvivlsomt en elev af Anders Mortensen. Altersølvet stammer ligeledes fra 1600-tallet, men blev repareret og forandret på Fredrik von Holstens foranledning 1746.

Den store alterskranke er måske indrettet o. 1786 i forbindelse med en hovedreparation (jf. ndf.), og den ældste lysekrone er skænket 1789 af Axel Rosenkrantz til Søbysøgård.

I 1800-tallet anskaffedes nye stolestader, en klokke støbt 1843 af L. Mortensen, Kerteminde, kirkeejer Johan Conrad de Falsen skænkede to malerier af major Sophus Schack fra 1848 forestillende Johannes og Peter, og en supplerende alterkalk, der blev skænket 1867 af Malvine de Falsen og Frederik Zytphen-Adeler til Søbysøgård.

Farvesætning og istandsættelser. Inventaret står siden seneste hovedistandsættelse 1978-80 med en overvejende brun staffering, der er afstemt efter de barokke træskærerarbejders afdækkede og restaurerede farver. I 1700-tallet maledes hovedinventaret dueblåt, og det har efterfølgende stået i lyse, primært grålige nuancer. Frem mod istandsættelsen 1978-80 således i perlegråt.

Korets inventar gennemgik o. 1550 en istandsættelse og fornyelse (jf. s. 4021), der synes motiveret af ikke mindst ønsket om at indrette en del af koret til gravkapel. Efterfølgende blev ovennævnte nederlandske altertavle erhvervet. Christian Urne og Anne Sophie Krabbes mange inventaranskaffelser 1654-56 (jf. ovf.) har også karakter af en modernisering af inventaret. I 1780'erne blev dele af korets inventar fornyet, da kirkeejer Axel Rosenkrantz skænkede en del †alterudstyr 1782, ligesom det er muligt, at alterskranken blev anskaffet, da kirken o. 1786 blev hovedistandsat 'såvel i henseende til mur- som snedkerarbejde'.[34] 1920 restaureredes kirken, og i den forbindelse indkøbtes nye lysekroner og lampetter.

Fig. 16. Kirkens indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Interior of church looking west.*

Alterbordet (jf. fig. 45) er en enkel konstruktion, 190×106 cm, 100 cm højt, bestående af fire ben med planker. Det er beklædt med et *alterklæde* af rødt fløjl med guldkors vistnok fra 1894.[16] 1782 skænkede kirkeejer Axel Rosenkrantz et blåt †*alterklæde* med guldgaloner.[8]

Altertavlen (fig. 17-20) fra 1551(?) er et nederlandsk arbejde, der er skænket af kirkeejer Axel Urne til Søbysøgård. Den trefløjede altertavle har buesvejfet top og malerier i olie på træ af scener fra Passionen begyndende med Bønnen i Getsemane på fløjenes ydersider og løbende tværs over den åbne 1. stand skildringer af Fremstillingen for Folket, Piskningen, Korsfæstelsen, Korsnedtagelsen og Begravelsen.

Som midtfelt tjener en figurrig korsfæstelsesscene med Jesus i forgrundens midte, korsfæstet mellem de to røvere, hvis kors er placeret i mellemgrunden. Jesus hænger i skrånende arme med overlagte fødder og hovedet hvilende mod sin højre skulder. Hovedet bærer en stor tornekrone, skæg og hår er langt og øjnene lukkede. Lændeklædet er kort med midtsnip. De to røvere er bundet til deres kors i akavede positurer, den 'gode røver' i en manieret stilling.

Ved foden af korset knæler Maria Magdalene med højre arm kraftigt gestikulerende mod Jomfru Maria i billedets nedre venstre hjørne. Hun segner med hovedet ludende fremover og støttes af Johannes. Bag dem står en af kvinderne fra Galilæa med hænderne foldede i bøn. Forgrundens højre side udgøres af en gruppe soldater, der er samlet omkring officeren (høvedsmanden) til hest. Han iagttager den døde Jesus, mens to af de fem soldater spiller terninger om hans klæder. I baggrunden ses Jerusalems tårne under en mørk himmel.

Den nordre fløjs hovedmotiv er Jesu fremstilling for Folket (fig. 17, 19). På en tribune foran en bygning med klassisk tempelgavl står Jesus med korslagte og bundne arme sammen med Pontius Pilatus, der henvender sig til folkemængden og

Fig. 17. Nederlandsk fløjaltertavle (s. 4033), 1551(?). Åben stand. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Netherlandish winged altarpiece, 1551(?). Open state.*

udsiger sin dom, mens han gestikulerer i retningen af de to soldater i forgrunden, der holder hvert sit kors. Længere inde i bygningen er Piskningen skildret.

Den søndre fløjs hovedscene er Gravlæggelsen. Nikodemus og Josef af Arimatæa, iklædt spids hue, er ved at sænke Kristi afsjælede legeme ned i den skråtstillede sarkofag (fig. 20). Bag den støtter Johannes Maria, der har sænket hoved og gestikulerer med begge hænder foran brystet. Foran kisten knæler den rygvendte Maria Magdalene med udslåede arme. Landskabet bag scenen er delt i to af en træbevokset klippe. På den venstre side ses Jerusalem, mens den højre udgøres af en klippe, hvor den forudgående korsnedtagelse finder sted.

I lukket stand fremstilles Bønnen i Getsemane Have på tværs af de to fløje. I nord knæler Jesus med udslåede arme ved en klippe. På søndre fløj viser englen sig foran en åbning i den dystre himmel, og derunder leder Judas en gruppe soldater ind i haven. I maleriets forgrund sidder Peter, Johannes og Jakob d.Æ. og sover.

Tavlen er stillet på et yngre postament fra 1600-tallet, der står med en bemaling i brune nuancer.

Fig. 18. Nederlandsk fløjaltertavle (s. 4033), 1551(?). Lukket stand. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Netherlandish winged altarpiece, 1551(?). Closed state.*

Heri er indfældet som fylding et panel med våbenskjolde for Axel Urne (Urne og Valkendorff), der er malet som fæstnede til grunden med røde bånd på den sorte bund. Imellem skjoldene står med gule versaler: »PS. XCII/ bonum est confiteri/ domino/ psallere nomini tuo/ altissime.« (Det er godt at takke Herren og at lovsynge dit navn, du den Høieste. Sl. 92,2).

Ifølge oplysning af biskop Jacob Madsen 1590 stammer altertavlen fra 1551.[21] Biskoppens kilde er uklar, men den omstændighed, at Axel Urne to år forinden fik tilladelse til at bruge Kronens del af tienden til at 'bygge og forbedre' kirken i stand, sandsynliggør, at den er rigtig, og at altertavlen således blev anskaffet i forbindelse med reparationen af kirken (jf. s. 4021).

Altertavlen er i udformning og opbygning typisk for 1500-tallets nederlandske tavler og visse figurer i ikke mindst Fremstillingen (fig. 19) kunne indikere en påvirkning fra Pieter Aertsen, der da virkede i Antwerpen.[35] En del af denne produktion blev udført med henblik på eksport, hvoraf der er bevaret nogle få på dansk grund. Den mest kendte er naturligvis »Christian II's al-

Fig. 19-20. Detaljer af altertavlens fløjmalerier, 1551(?). 19. Den nordre fløj med Pilatus, der fremstiller Jesus for folket og i baggrunden Hudflettelsen (s. 4033). 20. Den søndre fløjs skildring af Gravlæggelsen (s. 4033). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Details of paintings on altarpiece wings, 1551(?). 19. The north wing with Christ presented to the People and the Flagellation. 20. The south wing with the Entombment.*

Fig. 21. Altersølv. Kalk fra 1600-tallet (forandret 1746) og Jørgen Olufsen Lunds disk fra 1746 (s. 4038). Foto Arnold Mikkelsen 2016 – *Altar plate. A 17th century chalice (altered 1746) and paten made by Jørgen Olufsen Lund 1746.*

tertavle« fra tiden før 1514, der stammer fra Skt. Marie Kirke i Helsingør (*DK Frborg* 357). Tættere på Nørresøbytavlen i udformning og tid er dog den ligeledes efterreformatoriske, trefløjede Vindebytavle (*DK Maribo* 522) fra o. 1550.[36]

Omstændighederne bag anskaffelsen af tavlen er ukendte, men det spiller utvivlsomt en rolle, at den efterreformatoriske nyindretning af kirkerummet knap var påbegyndt i Danmark o. 1550, og at der således næppe har eksisteret lokale værksteder, der ville kunne magte opgaven, samt at de indflydelsesrige Urner på Søbysøgård må have haft de nødvendige kontakter og midler til at få altertavlen importeret.[37] Et parallelt eksempel er kansler Johan Friis' anskaffelse o. 1550 af en nu kun delvist bevaret nederlandsk altertavle til Hesselager Kirke.[38] Malerierne er restaureret 1966 af Mogens Larsen.

†*Sidealtre*. To sidealtre har efter alt at dømme været indrettet ved de to nicher i det nuværende skib (jf. s. 4024).

Altersølv (fig. 21). Den 23 cm høje *kalk* er fra 1600-tallet, men blev forandret 1746, da disken kom til. Foden har otte æselrygformede tunger og en høj bladbortprydet standkant, der er tilføjet under forandringen i 1700-tallet. På den ene tunge er indgraveret von Holstens hjelmprydede våben og med skriveskrift »1746/ Friderich von Holsten«, mens en slank Kristusfigur er monteret overfor. Skaftet er ottekantet med en stor, fladoval midtknop, hvis bosser har et blomstermotiv; bægret er glat og fornyet i nyere tid. Kalkens restaurering 1746 blev foretaget på foranledning af Frederik von Holsten til Søbysøgård af guldsmed Jørgen Olufsen Lund, Odense, bl.a. ved fornyelse af standpladen, hvorpå hans mesterstempel ses

(*Bøje* nr. 4115). Under bunden er med prikgravering skrevet: »Vejer med Kalk og/ Disk: 55 lod 3q«.

Disken fra 1746 måler 16,5 cm i tværmål og har et indgraveret hjulkors med bladender og von Holstens hjelmprydede våben samt »1746/ Frederich von Holsten« indgraveret på fanen. Den blev repareret 1890.[16]

†*Altersølv*, nævnt 1590 som værende af sølv.[21]

Yderligere en ⋆*alterkalk* fra 1867 er udført af Samuel eller Jacob Prahl og skænket af Frederik Zytphen og Malvine de Falsen til Søbysøgård. Foden er svagt hvælvet, mens skaftet er vaseformet, og på begge er der monteret keruber og djævle. Bægret er svejfet, og på dets side er indgraverede engle, der holder guirlander, samt givernes initialer og datoen: »FZA & MD d. 25de October 1867«. Det tilhørende låg er fladkuplet. På bægeret og under foden er stemplet Københavns bymærke og mestermærket »Prahl«, der benyttedes af både Jacob og Samuel Prahl.[39] Kalken blev, som indskriften antyder, skænket på parrets bryllupsdag det år, de overtog herregården. Kalken blev efterfølgende skænket til Odense Bys Museer af enkepastorinde Harder (inv.nr. KMO1943/248).

Fig. 22. Oblatæske fra 2006 og Christian Fr. Heises alterkande fra 1925 (s. 4039). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Wafer box, 2006, and Christian Fr. Heise's altar jug from 1925.*

Fig. 23. Alterstager (s. 4039), skænket 1655 af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Altar candlesticks, donated in 1655 by Christian Urne and Anne Sophie Krabbe.*

Oblatæsken (fig. 22) fra 2006 måler 9,5 cm i tværmål og er 4,5 cm høj. Under bunden er indgraveret »Nørre Søby Kirke/ 2006«.

Alterkanden (fig. 22) er udført 1925 af Christian Fr. Heise. Den er 26,5 cm høj, har cirkulær fod og vaseformet korpus, hvis nedre del prydes af drevne palmetter, mens en bladbort løber om halsen. Korpus er drevet op i en svungen hældetud. Under bunden ses Københavns bymærke for 1925 (siden 1893 et lødighedsmærke) samt et mestermærke.

Alterstagerne (fig. 23) fra 1655 er skænket af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe (jf. døbefont, prædikestol og herskabsstole). De er 48 cm høje med en høj, profileret fod i to led stillet på tre løvefødder, balusterskaft, hvorpå er monteret et skjold med givernes indgraverede alliancevåben og initialer »CW ASK1655« (fig. 59), samt en høj lyseskål, der omtrent spejler foden. Nogle ældre †*alterstager* er nævnt 1590.[21]

†*Messehagler.* 1590 er nævnt to messehagler, en sort og en rød.[21] 1782 skænkede kirkeejer Axel Rosenkrantz en blå †*messehagel* med guldgaloner.[8]

En *syvstage* (titusstage) fra 1920 har fod med tre afsæt og er 50 cm høj.[40]

Alterskranke (jf. fig. 45), o. 1780(?). Den store skranke danner tre sider af et rektangel og har udsavede, vaseformede balustre og er malet gulbrun med sort håndliste. Knæfaldet er betrukket med sort læder. Grundet dens størrelse kan skranken først være udført efter Søbysøgårds †gravkapel i koret blev sløjfet, dvs. formentlig ved istandsættelsen o. 1780.[8] 1895 blev det ompolstret.[16]

Døbefonte. 1) (Fig. 24), romansk, af granit. Den er 95 cm høj, har en fod formet som en høj og slank terningkapitæl, mens en smal vulst formidler overgangen til kummen. Denne er 65 cm i tværmål og glat bortset fra en savsnitfrise foroven; i bunden er et afløbshul. Fonten er af den såkaldte Vindingetype (Mackeprang, *Døbefonte*, 111), der af Mackeprang anses for en overgangstype mellem den enkle og oftest udekorerede Højbytype og den østfynske type (jf. s. 3995).

Fig. 24. Den romanske døbefont fra Allerup Kirke (s. 4040). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *The Romanesque font from Allerup Church.*

Fonten stammer fra Allerup Kirke, hvor den blev kasseret på et ukendt tidspunkt, og blev i 1800-tallet benyttet som fodertrug på en lokal gård. 1897 førtes den tilbage til Allerup Kirke, hvis menighedsråd skænkede den til Nr. Søby Kirke i 1920 (jf. s. 3636).[41] Her blev fonten benyttet indtil hovedrestaureringen 1980; nu er den opstillet i tårnrummets sydvestlige hjørne.

2) (Fig. 25-26), 1656, af træ, og skænket af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe til Søbysøgård (jf. alterstager, prædikestol og herskabsstole). Den 94 cm høje font er formet som en sekssidet kalk, hvis fod har postament og svagt konkave sider, der adskilles af vinger i bruskornamentik. Et slankt, sekssidet led danner overgangen til kummen, hvis sider adskilles af bruskbarokke bøjler med slanke kerubhoveder. Mundingen måler 73-85 cm i tværmål og er opbygget som en gesims med frisefelter, der indrammes af udskårne flammer. Under frisen er en profilliste med tunger, hvoraf den ene (vestre) er afvigende fra de øvrige og må opfattes som en reparation fra ældre tid.

Den tilhørende fontehimmel er sekskantet og prydet med bruskbarokke topstykker, hvoraf de to har vrængemasker, mens de fire har kartoucher med udskårne hjelmprydede våbener for Urne og Krabbe. Hjørnerne markeres af bøjler, der samles over en midtstolpe, kronet af Helligåndsduen. Under loftet hænger yderligere en udskåret Helligåndsdue.

Font og himmel har siden restaureringen 1978-80 (konservator Jens Johansen) stået i deres oprindelige bemaling, der domineres af en rødbrun marmorering med vinger og bøjler i guld, rødt og sort. Postament og frise har forgyldte antikvaindskrifter på sort bund, hhv. »qui crediderit et baptizat(us) fuerit saluus erit Marc 16« (Den der tror og bliver døbt, skal frelses, Mark. 16,16) og »amen dico vobis quisquis non receperit regnum dei uelut pervitvs non intrabit in illud. Marc [10]« (Sandelig siger jeg jer: Den der ikke modtager Guds rige ligesom et lille barn, kommer slet ikke ind i det. Mark. 10,15). På himlens frise står med guldversaler på sort bund: »sinite parvulos ad me venire. Nec prohibete eos qula talium est regnum

Fig. 25. Døbefontens himmel (s. 4040), 1656. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Canopy of font, 1656.*

coelorum Marc 10 v14« (Lad de små børn komme til mig, det må I ikke hindre dem I, for Guds rige er deres, Mark. 10,14). I de to topstykskartoucher er tilsvarende: »Anno« og »165(6)«.[42]

Ved restaureringen 1978-80 afrensede man de sekundære farvelag. Disse svarede til prædikestolens og herskabsstolenes yngre farvelag og omfattede: a) en lys grågrøn bemaling, b) en lys gråviolet, der var opmalet to gange, og c) en perlefarve.[43]

Fonten og himlen er udført af en uidentificeret billedskærer. Særligt himlens kartoucher og våbenskjolde viser, at de er udført af samme mand som de øvrige træskærerarbejder, Christian Urne og Anne Sophie Krabbes lod bekoste 1654-55 (jf. s. 4042 og 4048). Disse arbejder er alle nært beslægtede med Anders Mortensens; for fontens vedkommende særligt med hans font til Vor Frue Kirke i Odense fra o. 1650 (s. 1101). Dette taler for, at der er tale om en billedskærer, der er udlært i Mortensenværkstedet (jf. s. 4047).

Efter anskaffelsen af Allerupfonten blev træfonten henstillet på præstegårdens loft og 1938 overdraget til Odense Bys Museer (inv.nr. KMO/1938/12). 1978 uddeponerede museet fonten til kirken, der efter ovennævnte restaurering 1978-80 atter tog den i brug. Opstillet i skibets nordøstlige hjørne.

†*Døbefont,* nævnt 1590 som opstillet 'nede ved koret'.[21]

Dåbsfad (fig. 27), 1500-tallet, et Nürnbergarbejde. Fadet måler 63 cm i tværmål, i dets midte ses den typiske fremstilling af Bebudelsen (jf. f.eks. s. 2710, 3239 og 3291), der omkranses at to velbevarede indskrifter. Den indre gentager med stiliserede minuskler forkortelsen »mlvch(v?)emv« fem gange; sidste gang uden de afsluttende to bogstaver.[44] Den ydre indskrift gentager en trunkeret sætning i gotiske versaler: »[ich w]art al zeit gelvek« (jeg venter altid lykken) seks gange.[45] Langs bundens

Fig. 26. Døbefont (s. 4040), skænket 1656 af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe. Foto Arnold Mikkelsen 2016. –*Font, donated in 1656 by Christian Urne and Anne Sophie Krabbe.*

Fig. 27. Dåbsfad (s. 4041), 1500-tallet. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Baptismal dish, 1500s.*

rand løber en bort af seks egebladsornamenter, der er ret usædvanlig for disse fade, mens fanen har to stemplede borter af henholdsvis liljer og hængestykker samt et alliancevåben for Rosenkrantz og Bille (fig. 28). Dette antyder, at fadet først er skænket til kirken i 1700-tallets anden halvdel af kirkeejer Axel Rosenkrantz til Søbysøgård og hustru Sophie Bille (jf. også lysekrone nr. 1).

Dåbskander. 1) O. 1880, leveret af Den Kongelige Porcelænsfabrik. 34 cm høj, sortmalet med forgyldt reliefkors og overkant. 2) (Fig. 29), o. 1900, af tin, 37 cm høj, udført i nybarok med høj fod, vaseformet korpus, rocailleformet hank og bladdekoreret hældetud. Over hele kanden er ciseleret bølgende linjer. Stemplet under bunden med kvalitetsstemplet for 'engelsk tin' og de partielle initialer »CW«.

Prædikestol (fig. 30-35), 1655, skænket af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe (jf. alterstager, døbefont og herskabsstole).

Stolen har fire fag med hammerfyldinger, der adskilles af hjørnehermer, hvis skafter er prydet af en vrængemaske. Figurerne er parvis skåret som varianter over samme forlæg, hvoraf det ene er Adriaen Collaerts stik af den hætteklædte Skt. Lukas.[46] Kurvens karnisformede postament markeres af vrængemaskebøjler. Under postamentet er hængestykker udskåret som rundkindede keruber, og mellem disse er der på hjørnerne bladformede hængeknopper. Underbaldakinen dannes af volutsvungne bøjler, der afsluttes af et sekskantet led, hvorunder hænger en detaljeret udskåret vindrueklase. Gesimsen omfatter en høj frise, der indrammes af markante profillister og inddeles af bøjler med kerubhoveder. I frisefelterne er der udskårne kartoucher, i hvis felter ses Urnes og Krabbes hjelmprydede våbenskjold mellem versalindskriften »Anno« og »1655«.

Opgangen har et langt fyldingspanel med håndliste og sekskantet mægler, der afsluttes af en vindrueklaseformet knop; begge er oprindelige, mens trinene er fornyede.

Himlen er sekskantet med frise og en smal gesims, der indrammes af tandsnit og udskårne sparrer samt deles på hjørnerne af bøjler med udskårne keruber. Herunder er bladformede hængespir, og mellem disse er der hængestykker udformet som tungeborter. Over gesimsen står bruskbarokke topstykker med vrængemaske og lilje og over hjørnerne står flammeformede topspir. En udskåret Helligåndsdue er ophængt under himlens loft.

Fig. 28. Axel Rosenkrantz og Sophie Billes alliancevåben, detalje af dåbsfadet (s. 4042). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Axel Rosenkrantz and Sophie Bille's alliance arms, detail of baptismal dish.*

Fig. 29. Dåbskande (s. 4042), o. 1900. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Baptismal dish, c. 1920.*

Stolen står i den oprindelige, brogede staffering, der blev fremdraget under restaureringen 1978-80 (konservator Jens Johansen). Den er præget af en rødbrun marmorering med detaljer i sort, grønt og guld. I kurvens felter er malerier af evangelisterne, hvis navne er anført med røde versaler på rammens underkant: »S. Mathævs«. »S. Marcvs«, »S. Lvcas« og »S. Iohannes«. På gesimsen over 2. og 3. fag står med samme skrifttype »Christian Wrne« og »F. Anna Sophia Krabbe«. Opgangen har sort rammeværk med versalindskrift i gråt: »Ego ero cum ore tuo et doce bo te quæ loqueris exod« (Jeg vil være med din mund

Fig. 30. Prædikestol (s. 4042), skænket 1655 af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Pulpit, donated in 1655 by Christian Urne and Anne Sophie Krabbe.*

Fig. 31-34. Prædikestolens fire fag med malede fremstillinger af evangelisterne (s. 4042), 1655. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Four bays of pulpit with paintings of the Evangelists, 1655.*

EGO ERO CUM ORE TUO ET DOCEBO TE QUÆ LOQUERIS EXOD.
EGO DABO VOBIS OS ET SAPIENTIAM CUI NON POTERUNT
CONTRADICERE NEQUE OBSISTERE QUI SECUNDUM
LUC. 21. V. 15.

Fig. 35. Prædikestolens opgang (s. 4043), 1655. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Pulpit steps, 1655.*

… 2 Mos. 4,12) og under billedet »Ego dabo vobis os et sapientiam cui non poterunt/ contradicere neque obsistere qui se vobis opponunt/ Luc 21 v 15« (Jeg vil give jer mund og mæle … Luk. 21,15). I fyldingen er et maleri af Moses med de to lovtavler stående i et landskab med Sinais bjerg i baggrunden. I lydhimlens frisefelter står med guldversaler: »non estis vos/ qui loquimini/ sed spiritvs pa-/ tris vestri qui/ loquitur in vobis« (det er ikke jer der taler … Matt. 10,20)

Ved restaureringen 1978-80 fjernedes en række sekundære farvelag svarende til døbefontens (jf. s. 4041 og fig. 58). På opgangens mægler er bevaret en afdækningsprøve af disse farvelag.

Prædikestolen er utvivlsomt skåret af samme billedskærer som døbefonten og herskabsstolene. Som nævnt må der være tale om en billedskærer, der blev udlært i Anders Mortensens værksted. Særligt knytter prædikestolens opbygning og udformningen af vrængemasker og keruber an til Anders Mortensens stol i Vor Frue Kirke, Odense, fra 1639 (s. 1107). Fontehimlens topstykker udviser imidlertid også et nært kendskab til Mortensens lydhimmel i Dalum Kirke fra 1646 (s. 2854), hvad angår opbygningen og den forenklede udformning af bladværket. Samlet set kunne dette antyde, at han var tilknyttet Mortensenværkstedet på et tidspunkt omkring 1640'ernes midte. For nuværende er det imidlertid ikke muligt at tillægge ham andre arbejder end dem i Nørre Søby Kirke.

Fig. 36. Herskabsstol (s. 4048), indrettet af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe 1654. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Family pew installed by Christian Urne and Anne Sophie Krabbe in 1654.*

†*Prædikestol,* nævnt 1590 som 'en gammel udhugget stol', der var opsat neden for koret.[21]

Stolestader (jf. fig. 16), 1850/1900, med let skrå ryglæn og 104 cm høje, udsavede gavle. De fremstår med brun bemaling i to toner fra restaureringen 1978-80, der er afstemt efter prædikestolens farveholdning; indtil da stod de i mørk perlefarve. 1898 blev kvindestolenes sæder gjort 7,5 cm bredere.[16] 1823 omfattede blokkene hhv. 24 og 27 stader.[11]

To *armstole* i koret, fra 1894, til præsten og degnen er udført af mørklakeret eg og betrukket med lysebrunt læder på sæde, ryg og armlæn.[47]

†*Præste- og degnestole* var indrettet langs korets vægge, men blev fjernet 1894 og erstattet af ovennævnte armstole.

Fire *herskabsstole* (fig. 36), fra 1654, er indrettet af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe og skåret af samme billedskærer som fonten og prædikestolen (jf. ovf.). De har lodrette fyldingsryglæn, gavlene er 163-66 cm høje med rankeprydet pilaster på et fladovalt postament. I frisens ovale, forsænkede felt er med versaler skåret navnene »Christian Wrne« og »Anne Sophie Krabbe« i de forreste gavle og »1654« i begge de bageste. Gavlenes bruskbarokke topstykker krones af henholdsvis Urnes og Krabbes hjelmprydede våbener. Lågerne har hammerfylding med tandsnit under en svejfet gesims.

Navnlig udformningen af Urnevåbenet med en ørneklo stillet på hovedet tyder på, at den stammer fra samme billedskærerværksted som ægteparrets øvrige inventarfornyelser fra 1650'ernes

Fig. 37. Kirkens indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Interior of church looking west.*

Fig. 38-39. Sophus Schacks malerier af apostlene Johannes og Peter (s. 4050), 1848. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Sophus Schack's paintings of the apostles John and Peter, 1848.*

første halvdel. Ved istandsættelsen 1978-80 fjernedes de sekundære farvelag svarende til prædikestolens og døbefontens (jf s. 4041).[48]

Orgel (jf. fig. 37), 1980, med otte stemmer, ét manual og pedal, bygget af Bruno Christensen & Sønner, Terkelsbøl. Disposition: Manual: Principal 8', Gedakt 8', Fugara 8', Oktav 4', Rørfløjte 4', Spidsfløjte 2', Mixtur III. Pedal: Subbas 16'. Koppel M-P. Tegnet af Ebbe Lehn Petersen. Rødbrun bemaling. I tårnrummet.

†*Orgler*. 1) Omtalt 1877, hvor instrumentet ønskedes istandsat, og 1892, hvor bælgene ønskedes overdækket.[49] Bygmesteren var antagelig Peter Ulrik Frederik Demant, jf. pibematerialet i †orgel nr. 2.[50]

2) 1905,[51] oprindelig med fire stemmer, bygget af Roerslev Margaard, Nørre Aaby, med genanvendelse af ældre pibemateriale, bygget af Peter Ulrik Frederik Demant og antagelig hidrørende fra forgængerinstrumentet. 1930 udvidet til fem stemmer af Eggert Froberg, Odense.[52] Disposition: Bordun 16' (1930), Principal 8', Gedakt 8', Gamba 8',[53] Flöite 4'; versetæller.[54] Mekanisk aktion, keglevindlader.[55] Sammenbygget kile-pumpebælg og kile-magasinbælg. Facaden, der var tegnet af orgelbyggeriet, var hvidmalet og havde attrappiber af sølvbronzeret træ, bag hvilke der var ophængt rødt klæde.[56] På forhøjning i kirkens vestende, med spillebord i orgelhusets nordre gavl.[57]

De fem *salmenummertavler* (jf. fig. 16) fra 1918 er skåret af sognepræst Victor Robert Harder. Tavlerne er til indskudsnumre og har en pilastre og spidsbuet gavl, der alt sammen er rigt udskåret

Fig. 40-41. 40. Kirkeskibet 'Anna' (s. 4050), o. 1900. 41. Lysekrone (s. 4050), 1789, skænket af Axel Rosenkrantz. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *40. The church ship 'Anna', c. 1900. 41. Chandelier, 1789, donated by Axel Rosenkrantz.*

med bladværksornamentik med motiver inspireret af herskabsstolene og præsterækketavlen. I de smalle frise- og postamentfelter er der med reliefversaler anført citat fra Ef. 5,19.

En *præsterækketavle* fra o. 1918 er skåret af sognepræst Victor Robert Harder i nyrenæssancestil (jf. også salmenummertavler ovf.).[58] Den har rundbuegavl med muslingeskal, der bæres af pilastre med reliefskåren volutornamentik og er stillet på et smalt postament, der udfyldes af et rankemotiv. Præstenavnene er anført med sort kursiv på den blanke eg.

To *malerier* fra 1848 forestiller apostlene Peter og Johannes (fig. 38-39) og er malet i olie på lærred, 204×103 cm, af major Sophus Schack.[59] Peter er fremstillet med stok og nøgle stående på et flisegulv i en kvaderstensmuret bygning. Johannes holder en skriftrulle(?) og står på den bare jord i et nattemørke, der oplyses fra oven, hvor Helligåndsduen ses i silhuet. Over deres hoveder lyser en lille flamme, som viser, at emnet er Pinseunderet. Malerierne blev udstillet på Charlottenborg i 1848[60] og oplystes ved den lejlighed at tilhøre Johan Conrad de Falsen til Søbysøgård. Kort efter må de være ophængt i kirken, hvor biskop Engelstoft så dem 1857.[59]

Sophus Schack, der efter officersuddannelsen blev indskrevet på Kunstakademiet og modtog undervisning hos C. W. Eckersberg, har udført nogle enkelte andre kirkelige arbejder, herunder Bjergprædikenen til Ringkøbing Kirke (1848-52, *DK Ringkøbing,* 95) og en kopi efter denne i Dragsholm Slotskirke (*DK Holbæk*, 2567).[61]

En (†)*pengeblok* fra 1800-tallet, af fyr, 79 cm høj, har metalhætte og er beslået med to jernbånd. Rødmalet. I tårnet.

Kirkeskibet (fig. 40) fra o. 1900 er en tremastet fuldrigger ved navn 'Anna'. Det 86 cm lange skib er delvist sortmalet (over vandlinjen) med detaljer i hvidt. Navnet er skrevet med guldversaler på agterspejlet. Skibet blev overtaget fra Skt. Pouls Kirke, København (opført 1877), og blev ophængt i Nørre Søby i 1939.[62] Indtil 1979 hang det i koret, men er nu ophængt midt i skibet.

Lysekroner. 1) (Fig. 41), 1789, skænket af Axel Rosenkrantz, en lille krone med 2×6 s-svungne og leddelte arme samt balusterskaft kronet af en tohovedet ørn og underst en hængekugle, hvorpå der med skriveskrift står »Axel Rosenkrantz 1789«. Ophængt i skibets østligste fag. 2-4) 1920, med seks arme, der dannes af rocailleformer.[63] På hver arm er der to lys og balusterskaft med hængekugle. Ophængt i skibet.

Lampetterne er samtidige med de nyere lysekroner, o. 1920, og udført i samme stil som disse.

En romansk *lampe* til fem lys, hugget af granit, er fundet efter en brand på en gård i landsbyen,

Fig. 42-43. Klokker. 42. Nr. 1, støbt af Johannes Nicolai 1470 (s. 4051). 43. Nr. 2, støbt 1843 af Lars Mortensen, Kerteminde (s. 4051). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Bells. 42. No. 1, cast by Johannes Nicolai in 1470. 43. No. 2, cast in 1843 by Lars Mortensen, Kerteminde.*

men det er tvivlsomt, om den stammer fra kirken. I Odense Bys Museer (inv. KMO/1967/886).[64]

Klokker. 1) (Fig. 42), 1470, støbt af Johannes Nicolai, tværmål 89 cm. Om halsen løber minuskelindskriften »help ihesvs vnd maria anno dmini millesimo qvadringentesimo septvagesimo sesmai« (Hjælp Jesus og Maria. I Herrens år 1470 den 6. maj). På legemet er en figur af en stående biskop med hyrdestav (fig. 60). Istandsat 1976.[47] Der kendes ti klokker fra Johannes Nicolais hånd, hvoraf den i Romsø (Randers Amt) af Uldall regnes for en 'søsterklokke' til Nørre Søbys.[65] Opsat i en vuggebom nordligst i tårnets klokkestokværk.

2) (Fig. 43), 1843, støbt af urmager Lars Mortensen, Kerteminde, tværmål 100 cm. Om halsen løber under en palmetbort indskriften »Støbt af L. Mortensen Kjerteminde anno 1843«. På legemet ses kirkeejer Johan Rogert Fønss' kronede våbenskjold, der holdes af ørne og flankeres af initialerne »R. F.«. Istandsat 1976.[47] Selvom Lars Mortensen egentlig var urmager, kendes seks andre klokker fra hans hånd, der alle blev udført til fynske kirker i perioden 1835-39 (jf. s. 2012). Nørre Søby-klokken blev derved hans sidste klokke. Opsat i en vuggebom sydligst i tårnets klokkestokværk.

En †*klokke* fra 1587 bar indskriften: '1587, Edle og Velbyrdige Niels Frantzen'.[66] Den er muligvis identisk med den klokke, der i 1838 blev omtalt som revnet vor længe siden, og som da ønskedes omstøbt (jf. klokke nr. 2).[11] Ifølge kirkeejer Johan Rogert Fønss' oplysning 1842 skal denne klokke være faldet ned gennem hvælvet i Christian Urnes tid (1660-69) og være blevet repareret med en slagring af jern, der havde skadet dens klang.[67]

Fig. 44. Gravsten nr. 1 (s. 4053), over »Store« Jørgen Urne, o. 1480. Tilskrevet »Søbymesteren«. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Tombstone no. 1, of the 'Great' Jørgen Urne, c. 1480. Attributed to the 'Søby Master'.*

Fig. 45. Korets indre set mod nord. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Interior of the chancel looking north.*

GRAVMINDER

Broderparten af kirkens gravminder er relateret til kirkejerne på Søbysøgård. Således er alle tre bevarede gravsten sat over herregårdens beboere og må antages at have haft plads i herregårdens †kapel. Den ældste er lagt over »Store« Jørgen Urne o. 1480 og tilskrives 'Søbymesteren'. De lidt yngre gravsten over Knud Urne og Inger Walkendorff fra o. 1543 samt en over Knud Urne fra o. 1552 er tillagt »Odense-Ornamentisten«; særligt den første regnes for et vigtigt hovedværk i renæssancens fremkomst i den fynske stenhuggerkunst.

Urneslægtens markante fingeraftryk på kirkens indretning var tidligere endnu kraftigere, idet Axel Urne o. 1550 lod Søbysøgårds †gravkapel indrette i koret. Kapellet eksisterede formentlig indtil 1700-tallets sidste årtier, eftersom der endnu 1774 stod kister i denne del af koret. Alle kistebeslag stammer fra Søbysøgårds kister og er fremdraget fra gravkrypten under koret. Det er imidlertid sandsynligt, at en del kister først er flyttet derned, da kapellet blev sløjfet. Gravkrypten blev sløjfet o. 1855, men er siden genåbnet.

Gravsten. 1) (Fig. 44), o. 1480, over »Store« Jørgen Urne til (bl.a.) Søbysøgård og Brolykke, †1480. »An(n)o d(omi)ni mcccc/ lxxx die xxi me(n)sis iunii obijt strenu(us)/ miles d(omi)n(u)s ge-/ orgi(us) vrne de brøløch c(uius) a(n)i(ma) i(n) xpi pace requi(esc)et« (I det Herrens år 1480, den 21. juni, døde den tapre ridder hr. Jørgen Urne til Brolykke, hvis sjæl skal hvile i Kristi fred).

Grå sandsten, 205×117 cm, en figursten med randskrift. I midtfeltet er afdøde afbildet i fladt relief iklædt rustning, med blottet hoved, langt hår og glatte kinder. Han hviler højre hånd på et sværd og holder i venstre stroppen af et skjold med Urnevåbenet. Feltet indrammes foroven og langs siderne af tovstave. Randskriftens personalia er anført med forsænkede reliefminuskler og afbrydes i hjørnerne af medaljoner med evangelistsymboler; foroven for Johannes og Mattæus, forneden for Lukas og Markus.

Chr. Axel Jensen peger på en jysk forbindelse til den såkaldte Aarhus Bispemesters figursten fra

Fig. 46. Gravsten nr. 2, over Knud Urne og Inger Walckendorf (s. 4056), o. 1543. Tilskrevet »Odense-ornamentisten«. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Tombstone no. 2, of Knud Urne and Inger Walckendorf, c. 1543. Attributed to the 'Odense Ornamentalist'.*

Fig. 47. Gravsten nr. 3, over Knud Urne (s. 4057), o. 1552. Tilskrevet »Odense-ornamentisten«. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Tombstone no. 3, of Knud Urne, c. 1552. Attributed to the 'Odense Ornamentalist'.*

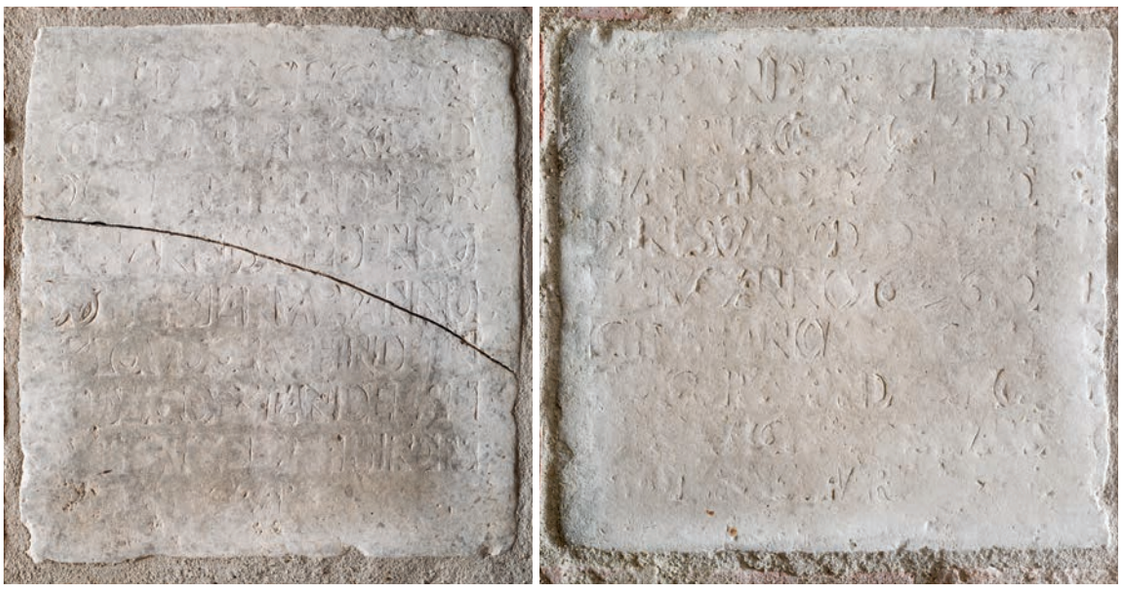

Fig. 48-49. De to dele af gravsten nr. 4, over Hans Andersen og hans hustru Karen (s. 4057), o. 1650. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *The two parts of tombstone no. 4, of Hans Andersen and his wife Karen, c. 1650.*

samme periode og tillægger den en fynsk stenhugger, han betegner 'Søbymesteren', da Jørgen Urnes gravsten er den ældst kendte i gruppen og samtidig den eneste figursten. Det er således i stedet tovstavene, medaljonerne og indskriftens skilletegn, der forbinder den med to våbensten i Kværndrup Kirke (Svendborg Amt) formentlig fra 1480'erne.[68] 1894 blev den taget op af korgulvet og anbragt op ad triumfmurens nordvæg mod øst.[16]

2) (Fig. 46), o. 1543, over Knud Urne og Inger Walckendorf. »Clavditvr hoc clarvs canvtvs marmore parvo/ hvrnorvm antiqva nobilitate satvs/ anno 1.5.4.3 14 febr:/ ivngitvr hvic socia en conivnx ingera marito/ Walkendorf avio stem(m)ate clara svo/ <155(5) 23 febr.>« (under denne lille marmorsten gemmes den berømmelige Knud/ af Urnernes ældgamle adel./ År 1543, 14. februar/ Med ham ægtemanden, er forenet hans hustru Inger,/ udmærket af sine forfædres stammer, Walkendorf./ 1555. 23. februar).

Grå sandsten, 234×130 cm. En figursten med fremstilling af ægteparret stående under en rigt udsmykket arkade. Knud Urne er rustningklædt med hjelm og holder et stort sværd i sin højre hånd og den venstre ind foran brystet. Inger Walkendorff bærer fodlang kjole med opslidsede pufærmer og hovedbeklædning. Hun holder højre hånd foran brystet og den venstre ned foran sig. Arkaden har kannelerede pilastre på postamenter, bueslaget har antydninger af kvadre og i sviklerne er vist de to slægters hjelmprydede våbenskjolde. I et felt med rulleværk over arkaden er hugget »1543«. Personalia er anført i et skriftfelt under arkaden med reliefversaler i forsænkede bånd.

Stenen er bemærkelsesværdig i sin introduktion af renæssanceelementer såsom den pilasterbårne arkade med 'korintiserede' kapitæler og postamenter. Den er af Chr. Axel Jensen set som et vidnesbyrd om en stenhugger, der har virket i Morten Busserts værksted og siden bragte dets stil fra Øresundsområdet til Fyn.[69] På baggrund af stenhuggerens besvær med figurernes detaljer, men fortræffelige dekoration af Nr. Søbystenen navngav Chr. Axel Jensen stenhuggeren »Odense-ornamentisten«. De gravsten, der tilskrives denne, daterer sig fra tiden 1547-60, og da Chr. Axel Jensen samtidig fandt, at stenens renæssancetræk er mere udviklede end selv Øresundsgruppens fra de tidlige 1540'ere, stillede han sig tvivlende overfor, at den kan stamme fra 1543, selvom dette årstal er anført to gange på stenen. Den lå i korets

gulv indtil 1894,[16] da den blev opstillet i koret langs triumfvæggens sydlige del.

3) (Fig. 47), o. 1552, over Knud Urne, †1552.[70] »ivnior Wrnorvm pro-/ gnatus stirpe Canvtvs/ cvi pater e Søgord Ab-/ solon Wrno fvit./ e Scarolt genetrix cl-/ arissima foemina ful-/sit Anna Rosenspar-/ ræ stella corusca/ domus. Hic iacet/ ereptus mundo pv-/ erilibvs annis./ svrget in extremo./ clarvs honore die./ anno domini 1552.« (Knud, den yngre søn af Urnernes slægt, hvis far var Axel til Søgård, og hvis mor Anne, den berømmelige kvinde fra Skarholt (i Skåne), funklede som den Rosensparreske hus' glødende stjerne, ligger her bortrevet fra verden i ungdomsårene, men vil rejse sig i ære på den yderste dag. Det Herrens år 1552).

Grå sandsten, 198×96 cm. Arkadesten med muslingeformet gavl, der bæres af pilastre med høje baser og er prydet af planteornamentik. Muslingegavlen midtdeles af en konsol med rulleværk, og i sviklerne er der englefigurer. Under arkaden er der et rulleværksindrammet felt, hvor personalia er anført med versaler i forsænkede bånd. Herover ses ægteparrets hjelmprydede våbenskjolde (Urne og Rosensparre). Mellem pilasterbaserne ligger en dreng med armen hvilende på et kranium, og bag ham er et skriftfelt med påmindelsen: »Hodie/ michi cr-/ as tibi.« (i dag mig, i morgen dig).[71] Stenen afsluttes af et postamentfelt med planteornamentik.[72]

Ligesom nr. 2 er den af Chr. Axel Jensen tilskrevet »Odense-ornamentisten«, i dette tilfælde dog en af værkstedets svende. Stenen har især ligheder med Mogens Ruds gravsten fra o. 1559 (s. 1449), men er fladere i relieffet. Jensen foreslår, at Urnestenen derfor er senere end Ruds (efter o. 1559), men disse træk kan også forklares med henvisning til tilskrivningen til en af værkstedets svende. Stenen har endvidere ligheder med Anne Mules gravsten i Vor Frue Kirke, Odense, fra tiden e. 1568, som den muligvis har tjent som forbillede for (s. 1152). Den lå i korets gulv indtil 1894,[16] da den blev opstillet langs korets nordvæg.

4) (Fig. 48-49), o. 1650, over (H)ans Ander(sen), †1656 og hustru Karen, †13. jan. (16)46.

Grå sandsten, 58,5×54+61 cm. Stenen, der nu er delt i to, er prydet af to felter adskilt af en lodret bjælke med personalia i reliefversaler lagt i forsænkede bånd. Indskrifterne er næsten udslidt og stedvis optegnet med blyant, men partielle navne og dødsdatoer kan læses (jf. ovf.). Indfældet i gulvet i korets gravkrypt.

Søbysøgårds (†)*gravkapel,* o. 1550, blev indrettet af Axel Urne, der 1549 fik tilladelse til at lade kirken istandsætte for Kronens del af tienden. Kapellet er som nævnt beskrevet af biskop Jacob Madsen

Fig. 50. Tavle med Erik Urnes kisteplade (nr. 1)(s. 4060), o. 1631. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Board with Erik Urne's coffin plate (no. 1), c. 1631.*

som: »bygt bag op Choret oc Vdsat (dvs. en udbygning), som er udj Axel Urnes Begraffuelsze, oc hand lod bekoste«. Formuleringen er upræcis, men det er værd at bemærke, at selvom der ikke er dokumenteret en egentlig tilbygning til koret, har biskoppen faktisk angivet en sådan på sit rids af kirken (fig. 57).[73] Formentlig er der imidlertid tale om, at koret har været delt i to paneler,[74] sådan at gravkapellet har været bag alterbordet og muligvis strakt sig ned langs korets nord- og sydvægge.[75] Kapellet var endnu i brug i 1700-tallets sidste halvdel, hvor det omtales, at »i Choret er en stor Begravelse«.[76] Det er således tænkeligt, at kapellet nedlagdes ved istandsættelsen o. 1785, hvorefter kisterne blev flyttet til krypten under koret.

Ifølge biskop Madsen lå Axel Urne, hans forældres og bedstefarens gravsten i kapellet.[21] 1774 var såvel † marskal Frederik von Holstens (†1752) som Wolf Siegfried Rosenkrantz' (†1755, jf. kisteplade nr. 6) †*kister* opstillet i koret, dvs. formentlig i kapeldelen heraf.[76]

†*Epitafier.* 1) O. 1575, over Birte Rud, g.m. Axel Urne, †1. sept. 1572.[77] På epitafiet var indskriften:

Epitaphium scriptum Nobili ac Generosæ Dominæ Birgittæ Rud uxori Dn. Absolonis Urne de Söegaard, Osmarch et Raarup 1575.

Hic Birgitta jacet Rudiorum stemmate nata,
Cui Pater auratus fulsis et egit Eqves.
Qvæ roseas inter virgo clarissima nymphas
Dicta fuit sanctæ fama pudicitiæ,
Matronas inter demum transvecta pudicas
Dulibus auspiciis, Absolon Urno, tuis.
Alloqviis lætis et moribus aucta modestis,
Conjugis enituit sancta virago boni.
Nam veluti nitido stellas aurora nitentes
Lumine præcidit spendidulisq(ve) comis;
Sic Domina hæc multas Dominas præcessit amæno
Ingenio, reliqvis muneribusq(ve) Dei.
Qvid memorem formam? Qvid grati munera vultus?
Qvid dotes alias hic recitare velim?
Forma perit subito casu, violator et ætas,
Florida vis hominum nec ducturna manet:
Hæc ergo mulier majori laude nitescens,
Antetulit forma coeliac dona suæ.
In primis coluit Christum, carumq(ve) maritum
Amplexa est, qvali debuit, ipsa fide.
Qvatuor et gratos, gratas totidemq(ve) reliqvit,
Fæcundo genetrix condecorata thoro.
At partu extremo subiit miserabile fatum,
Tempore qvæ longo vivere digna fuit.
Extinctam deflet conjunx, natiq(ve) pusilli,
Cognatiq(ve) boni, membraq(ve) casta Dei.
Et merito, nam pura fuit simul atq(ve) benigna,
Plenaq(ve) Divini flaminis usq(ve) stetit.
Nunc igitur Christo mens est soriata potenti:
Frigida sub gelido Mamore membra cubant
Adveniet tempus cum carnea massa resurget,
Vivat ut æterno glorificata Deo.
Christus vita piis et solus, solus et ille
Justitiam tribuit pro bonitate sua.
Sifficit hæc rectis animis, turbuisq(ve) beatis:
Hoc nam forte fluit pax bona et alma qvies.
Ne tamen hic tumulus sine digno prostet honore,
Hos lacrijmis cineres nostra Camoena riget,
Dispergat pietas viraces inclyta flores,
Nec Doninam taceat candida fama piam.
Tu qvoq(ve) qvi cernis operosa sepulcra viator,
Fac reputes vitæ propria fata tuæ
Et placida mitis lingva dic paucula verba
Birgittæ Rudiæ pax fluat atq(ve) qvies.

(Gravskrift over den ædle og velbårne frue Birte Rud, hustru til hr. Axel Urne til Søgård, Årsmarke og Rårup, 1575.// Her hviler Birte af Rudernes ædle stamme,/ hvis far var en strålende ridder./ Som en feteret jomfru blandt blomstrende unge piger/ blev hun set som indbegrebet af from ærbarhed,[78]/ og til sidst blev hun indsat blandt de ærbare fruer/ under din søde ledelse, Axel Urne./ Med sin muntre tale og sin beherskede væremåde/ stod hun frem som sin gode ægtemands fromme heltinde./ For ligesom morgenrøden med sit skinnende lys/ og sine strålende lokker overgår de lysende stjerner,/ således overgik denne frue mange fruer med sin behagelige/ væsen og andre gaver fra Gud./ Behøver jeg nævne hendes skønhed? Hendes kønne ansigt?/ Hvorfor skulle jeg opremse andre egenskaber?/ Skønheden svinder pludselig bort, alderen nedbrydes,/ og menneskets blomstring varer ikke evigt./ Derfor fortrak denne kvinde, der kunne rose sig af større ting,/ de himmelske gaver for skønhed./ Først og fremmest dyrkede hun Kristus, og hun omfattede sin kære husbond/ med den trofasthed hun skyldte ham./ Hun efterlod sig fire sønner og lige så mange døtre,/ denne mor der udmærkede sig ved sin frygtbare ægteseng./ Ved sin sidste nedkomst mødte hun en ulykkelig skæbne,/ hun der havde fortjent at leve længe./ Hendes død begrædes af ægtemanden, af de små børn,/ af gode slægtninge og Guds fromme lemmer./ Og med god grund, for hun var ren og samtidig venlig/ og opfyldt af den guddommelige ild./ Nu er hendes sjæl så forenet med den mægtige Kristus,/ og de kolde lemmer hviler under det kølige marmor./ Tiden skal komme hvor kødet skal genopstå/ for at leve i den evige Guds herlighed./ Kristus alene er livet for de fromme, han alene skænker/ retfærdighed ud

af sin godhed./ Dette er tilstrækkeligt for retfærdige sjæle og de salige skarer,/ for af denne kilde flyder den gode fred og den milde ro./ Men for at denne grav ikke skal fremstå uden den passende ære,/ skal vores muse væde denne aske med tårer,/ mens den berømmelige fromhed strør levende blomster./ og det strålende ry ikke skal tie om den fromme frue./ Og du, vandringsmand, der ser de kunstfærdige gravmæler,/ tænk over dit livs egen skæbne/ og sig med venlig stemme nogle få ord./ Må fred og uforstyrrethed blive Birgitte Rud til del.)

Epitafiet må have hængt i Søbysøgårds †gravkapel, som ægtefællen Axel Urne (jf. †nr. 2) lod indrette (jf. ovf.). Det hang i kirken indtil mindst 1706, da Jens Bering afskrev det.[79]

2) O. 1577, over Axel Urne, †1577,[80] der var portrætteret på epitafiet sammen med sin hustru Birte Rud (jf. †nr. 1) og deres børn.[77] På det var indskriften:

Epitaphium conditum Nobili ac Generoso Domino Absoloni Urne de Sögaard, Orsmarch et Raarup. 1575.

Absolon Urno decus patriæ, secliq(ve) venustras,
Et nitidæ fulgens nobilitatis honos,
Hæc sibi prudenter fecit monumenta parari,
Et vitæ pariter mortis et ille memor.
Hujus in Eximio præcellens pectore virtus
Emicuit multis conspicienda bonis.
Nobilium quamvis processit stirpe parentum,
Et simul illustres dinumeravit avos;
Clarior ille tamen studio pietatis abivit
Nam melius dici qvi[d] pietate potest..
Artibus ingenius teneræ sub flore juventæ
Auspice Longolio tempora læta dedit.
Florentem juvenem felix Germania vidit
Doctaq(ve) facundis Gallia fœta viris.
Hafnia cum dura stetit obsidione coacta,
In castris Qvæstor Principis ipse fuit.
Hinc a Secretis Regi fortiq(ve) bonoq(ve)
Curavit firma munia justa fide.
Sæpeq(ve) Legatus longinqvas missus in oras,
Exhibuit patriæ commoda multa suæ.
Qvæ fuit huic virgo thalamo sociata jugali,
Anna Rosenspardæ Gloria gentis erat.
Ex qva filiolum duntaxat sustulit unum,
Qvem mors post matris fata suprema tulut.
Vir bonus et constans viduatus congjuge cara,
Annos traduxit cum pietate decem.
Tunc sibi Birgittam Rudiorum stemmate nympham
Conjunxit casto, lege favente, thoro.
Qvatuor hæc pariens natos totidemq(ve) puellas,
Tradidit egregio pignora pulchra viro.
Dum su[ecis] turmis Danorum objecta caterva,
Surgeret horrisonis, Marte fremente, minis:
Nobilis hic heros Friderici voce Secundi
Qvæstoris titulum rursus adeptus erat
Consiliis sanis adjuvit Dania Regna,
Dum ferret cauta publica signa manu;
Nam Regni nostri dum Cancellarius esset,
Publicus hoc uno Præside stabat honos.
Inde volente Deo curas dimisit Amaras
Aonio amplectens ocia blanda choro.
Felix qvi potuit tranqvillam vivere vitam
Et colere æternum voce fideq(ve) Deum
Hanc per fortunam reqviescens Absolon Urno
In Christo Domino gaudia vera tenet.[81]

(Epitafium over den ædle og velbyrdige hr. Axel Urne til Søgård, Årsmarke og Rårup, 1575.// Axel Urne, sit fædrelands stolthed, sin tids pryd/ og den lyende adels strålende hæder,/ lod forudseende disse monumenter rejse/ med tanke på livet så vel som døden./ I hans fremragende bryst strålede en enestående storhed/ som mange gode mænd bemærkede./ Selv om han var født af adelige forældre/ og kunne opregne mange berømmelige forfædre,/ fremstod han endnu mere berømmelig med sin stræben efter fromhed,/ for hvad kan være bedre end fromhed?/ I sin tidlige ungdom brugte han en lykkelig tid på de frie kunster under Longolius' ledelse./ Det lykkelige Tyskland så ham i hans blomstrende ungdom,/ og ligeledes det lærde Frankrig, der har frembragt så mange lærde mænd./ Da København lå under der hårde belejring,/ var han fyrstens rentemester i hæren./ Derpå plejede han hvervet som sekretær for den gode og tapre konge/ med stor trofasthed./ Ofte blev han sendt som diplomat til fremmede lande/ hvor han gjorde sit land mange tjenester./ Den jomfru, der blev forenet med ham i ægteskab,/ var Anne, en pryd for slægten Rosensparre./ Med hende fik han kun en søn,/ som døden tog bort efter moderens bortgang./ Som den gode og trofaste mand han var,/ levede han i ti år fromt som enkemand efter sin kære hustru./ Så knyttede han Birte, en jomfru af Rudernes stamme,/ til sig i ærbart ægteskab med lovens tilladelse./ Hun fødte fire sønner og lige så mange døtre/ og skænkede den fremragende mand smukke kærlighedspanter./ Da danskenes hær stod over for de svenske styrker,/ og rejste sig i rasende krig mod de rædselsvækkende trusler,/ modtog denne ædle helt, på Frederik II's kalden,/ atter titlen som rentemester./ Han hjalp det danske rige med sund rådgivning/ mens han med forsigtig hånd bar landets fane,/ få så længe han var vort riges kansler,/ opretholdtes den fælles ære af denne ene leder./ Derpå fralagde han sig med Guds vilje de hårde pligter/ og dyrkede et behageligt otium i musernes kor./ Lykkelig er den, der kan leve et fredeligt liv/ og dyrke den evige Gud med stemme og tro./ Med denne skæbne hviler nu Axel Urne/ og nyder den sande lykke i vor herre Kristus.)

Epitafiet må have hængt i Søbysøgårds †gravkapel, som Axel Urne selv havde ladet indrette i koret. Det hang i kirken indtil mindst 1706, da Jens Bering afskrev det.[81]

Søbysøgårds gravkrypt under koret blev sløjfet 1855 i relation til korets ombygning.[82] Imidlertid må det være genåbnet kort efter, hvis åbningen da nogensinde blev tillukket, for 'nogle år før' 1894 blev der muret støttepiller i krypten.[47] 1895 blev de fleste kisteplader, -beslag og -søm monteret på en række trætavler og må have ligget i krypten indtil da, hvad enkelte kistesøm fortsat gør.[16] Det kan imidlertid ikke udelukkes, at flere af særligt de ældste kister oprindelig har stået i Søbysøgårds gravkapel i koret og først er flyttet ned i krypten ved udgangen af 1700-tallet, da kapellet blev nedlagt.

1985 blev krypten atter restaureret (arkitekt Ebbe Lehn Petersen), og de tilbageblevne skeletdele i krypten samlet i to nye, åbne kister.[83]

Kistepladerne er nu fæstnet til fem træplader og anbragt i dels koret, dels tårnrummet.

1) (Fig. 50), o. 1631, over Erick Urne, en søn af Axel Urne, †25. marts 1631. Af messing, 18×34 cm, udformet som et rektangulært felt med stiliserede liljer på hjørnerne samt volutornamenter og rosetter langs siderne. Personalia i reliefversaler i let forsænkede bånd. Opsat på korets nordvæg.

2) (Fig. 52), o. 1669, over Christian Vrne Christophersen til Søegaard, *8 marts 1628, †19. marts 1669.

Messing, 61×69 cm, oval med indskrift i versaler i det hvælvede midtfelt, der omkranses af en bred blomsterranke. Fra kisten stammer også to firdobbelte våbenskjold, af messing, 37×33 cm, for Urne, Grubbe, Rud og Laxmand, hhv. Lindenov, Rantzau, Rosenkrantz og Rosenkrantz, samt hjørnebeslag og talrige kistesøm med våben for Krabbe (jf. nr. 3), Urne, og Rantzau, der er lavet efter samme form som familiens øvrige. Opsat på tårnrummets sydvæg.

3) (Fig. 54), o. 1688, over Ifver Wrne til Søbysøgård, *26, juni 1662 på Søbysøgård, †6. marts 1688 sammesteds. Messing, 61×63 cm. Oval med indskrift i versaler. Omkranset af en bred ramme af akantusblade, der danner baggrund for afdøde samt hustruen Anne Sophie Krabbes hjelmprydede alliancevåbener i to generationer, hhv. Urne og Krabbe (f.o.), Grubbe og Lindenov (t.v.), Marsvin og Friis (t.h.) samt Rantzau og Brahe (f.n.). Fra kisten stammer også talrige søm med hoveder, der danner slægtens våbener, Krabbe og Urne. Monteret på en tavle og opsat på korets nordvæg. Fra kisten stammer nok også tre drevne basunengle, af messing, ca. 23×20 cm, samt en af de to kårder, der er monteret på samme tavle (jf. også nr. 6 og 7). Opsat på korets nordvæg.

4) (Fig. 51), o. 1689, over Christopher Wrne til Søeby Søegaard, *7. nov. 1660 på Søbysøgård, †6. april 1689 sammesteds. Messing, 65×73 cm. Oval med personalia i reliefversaler i forsænkede bånd, der fylder det lille, hvælvede skriftfelt. Dette omkranses af en bred akantusramme med slægtens våbenskjolde placeret enkeltvis, men i øvrigt svarende til skjoldene på broderens kisteplade (nr. 3). Fra kisten stammer også fire hjørnebeslag, 38×29 cm, udformet som basunengle, to separate skjolde, 18×17 cm, med hhv. Urne- og Rudvåbenet (oldemoderens våben) og ikke mindst talrige kistesøm med hovedet formet som Krabbe- eller Urnevåbenerne. Disse er identiske med dem fra familiens øvrige kister, mens udformningen af akantusværk og ikke mindst våbenskjoldene er i nøje overensstemmelse med broderens og kan tillægges samme gørtler. Opsat på korets sydvæg.

5) (Fig. 53), o. 1700, over Anne Sophie Krabbe, *31. maj 1636 på Lagaholm Slot (i Skåne), †21. dec. 1700 på Søbysøgård. Messing, 60×67 cm. Oval kisteplade med hvælvet indskriftfelt, hvor personalia er indgraveret med versaler. Den brede rand udgøres af en bladbort med slægtens alliancevåbener, fra oven og med uret: Krabbe og Marsvin, Brahe og Gøye, Rønnow og Gyldenstierne, Sture og Brahe, Lykke og Bille, Juel og Hollunger, Ged og Glob samt Friis og Rosenkrantz. Fra kisten stammer også talrige kistesøm med våben for Urne, Krabbe, der alle er udført efter samme form som familiens øvrige. Opsat på tårnrummets sydvæg.

6) (Fig. 54), o. 1755, over hofjunker Wulf Sivert (Wolf Siegfried) Rosenkrantz, *2. okt. 1731, †20. aug. 1755 af »Smaae Kopper«. Skjoldformet kisteplade af messing, 50×39 cm, med indskrift i kursiv afsluttet af »Dog/ Wiist sig én Blomstrende

Fig. 51. Tavle med kisteplade nr. 4 samt beslag og søm fra Christopher Urnes kiste (s. 4060), o. 1689. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Board with coffin plate no. 4, mountings and nails from Christopher Urne's coffin, c. 1689.*

Fig. 52. Tavle med kisteplade nr. 4 samt beslag og søm fra Christian Urne Christophersens kiste (s. 4060), o. 1689. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Board with coffin plate no. 4, mountings and nails from Christian Urne Christophersen's coffin, c. 1689.*

Fig. 53. Tavle med kisteplade nr. 5 samt beslag og søm fra Anne Sophie Krabbes kiste (s. 4060), o. 1700. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Board with coffin plate no. 5, mountings and nails from Anne Sophie Krabbe's coffin, c. 1700.*

Fig. 54. Tavle med kistepladerne nr. 3, 6 og 7 samt kårder og søm fra samme kister (s. 4060). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Board with coffin plates no. 3, 6 and 7, and swords and nails from the same coffins.*

Fig. 55. Lighue fra 1600-tallet (s. 4065). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Burial cap from 1600s.*

ROSE/ af Rare og skinnende Farver i 23 Aar 10 Maaneder/ Yndig Anseet af Venner/ Behagelig for Alle/ Thi Bliver Denne ROSE/ udi Welsignelse/ Med Ærens KRANTZ/ ihue Kommet«. †Kisten stod 1774 i koret.[76] Monteret på samme tavle som nr. 3 og 7. På korets nordvæg.

7) (Fig. 54), o. 1797, over Ide Rosenkrantz, datter af geheimeraad Mogens Rosentkrantz, *18. maj 1735 på Spøttrup, †30. nov. 1797 på Søbysøgård. Messing, 23×18 cm, højoval med indskrift i skriveskrift. Monteret på samme tavle som nr. 3 og 6 og opsat på korets nordvæg.

Et 52 cm højt *krucifiks* (fig. 61), af messing, fra 1600-tallet, opsat på et fornyet, glat kors, synes at stamme fra en af Søbysøgårds kister (jf. ovf.). Nu opsat i skibet ved døren til våbenhuset.

I en indberetning til Odense Amtsprovsti 1812 er omtalt tre †*murede begravelser* foruden Søbysøgårds gravkrypt, hhv. præsternes (der senest var benyttet 1781), degnenes og en ubekendt. Alle tre ville blive sløjfet 'efterhånden'.[11]

Gravfund. En *lighue* (fig. 55), 1600-tallet, af brunt blomstret (oprindelig broget) silkebrokade, 23 cm høj, 58 cm i omkreds.[84] Den er syet af fire lige store stykker, hvis samlinger dækkes af guldbånd. Den kan ikke uden videre knyttes til en specifik begravelse. Huen er udstillet i en montre i tårnrummet.

Kirkegårdsmonument (fig. 56), 1827, over løjtnant Iens Kraft Dinesen v(on) Wedel, ejer af Søbysøgård, *10. dec. 1793, †2. sept. 1827, samt døtrene Louise Nielsine v(on) Wedel, *3. sept. 1826, †27. febr. 18(4)0 og stiftdame Jensine Elisabeth Vedel, *13. sept. 1822, †18. dec. 1893.

Marmor, 49,5×3 cm, skrifttavle med personalia i indhuggede versaler. Indmuret i tårnets vestgavl.

Fig. 56. Kirkegårdsmonument over Jens Kraft Dinesen von Wedel og døtrene Louise Nielsine samt Jensine Elisabeth (s. 4065), 1827. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Churchyard monument to Jens Kraft Dinesen von Wedel and his daughters Louise Nielsine and Jensine Elisabeth, 1827.*

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Odense Amt i almindelighed henvises til s. 52-54 og forkortelser vedr. Odense Amt s. 56-59.

Arkivalier. LAFyn. *Fyns bispearkiv*: Synsforretninger og andre indberetninger 1631-1702 (*Bispeark*. Synsforretn.); Åsum Herreds Breve 1562-1805 (*Bispeark*. Breve); Synsforretninger over kirker og præstegårde 1882-98 (*Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde).

Provstiarkiver: Odense Amtsprovsti: Korrespondance angående Bjerge og Åsum Herreder 1812-14, 1821-55 (*Amtsprovstiark*. Korresp.). Åsum Herreds provsti.: Diverse sager 1722-1818 (*Provstiark*. Div. sager).

Pastoratsarkiv: Enesteministerialbog 1646-1814 (*Pastoratsark*. Ministerialbog).

NM. *Indberetninger*: Mogens Larsen 1963 (altertavle, malerier); Mogens Larsen 1967 (prædikestol, fontehimmel og herskabsstole); Jens Johansen 1980a (prædikestol), Jens Johansen 1980b (herskabsstole), Jens Johansen 1980c (restaurering af inventar); Jens Johansen 1980d (fontehimmel); Else Østergård 1982 (lighue)

Tegninger. NM. Ebbe Lehn Petersen (længdesnit), 1977; Lehn Petersens Tegnestue (plan og snit af krypt), 1983.

Litteratur. Claus Oldenburg, »Restaurering af Nr. Søby kirke – byggeriet fortsætter«, *FyStiftsb* 1981, 74-87; Orla Hylleberg Eriksen, *Dendrokronologisk undersøgelse af boreprøver fra Nørre Søby Kirke, Odense Amt,* NNU rapport nr. 41, Nationalmuseet 2016..

Historisk indledning ved David Burmeister, bygningsbeskrivelse og kalkmaleri ved Martin Wangsgaard Jürgensen, inventar og gravminder ved David Burmeister, heraf dog orgler ved Ole Beuchert Olesen. Oversættelser ved James Manley (engelsk) og Peter Zeeberg (latin). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktion afsluttet december 2016.

[1] Jf. *DaStedn* 118-19.
[2] »Regnskabsbog over Indtægten af Landehiælpen 1524-26«, DaMag, 4, II, 1873, 51.
[3] *Kronens Skøder* I, 37 (13. marts 1549).
[4] *DaKancReg*. (11. marts 1549).
[5] Af kirkeejere er følgende omtalt eksplicit: Axel Urne (1549), Christian Urne (1665), Søren Hillerup (1805), Jens Wedel (1822), Johan Rogert Fønss (1838). LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn.; Pastoratsark. Ministerialbog; *Provstiark*. Korresp.
[6] LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn.
[7] LAFyn. *Bispeark*. Breve.
[8] LAFyn. *Provstiark*. Div. sager.
[9] Jens Rasmussen og Anne Riising, *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604,* Odense 1995, 67, 78-79.
[10] På matrikelkortet for Nørre Søby By, 1901-83, plan 2 (Geodatastyrelsens matrikelkortsamling,) er tilføjet "kirkegård" på matrikel 5k, om end grunden ikke på 4 cm-kortet fra 1986-2001 er angivet som kirkegård.
[11] LAFyn. *Provstiark*. Korresp.
[12] Bygningen figurerer således ikke på det matrikelkort, der blev tegnet 1901, jf. matrikelkortet for Nørre

Søby By, matrikelkort 1901-83, plan 2 (Geodatastyrelsens matrikelkortsamling).
[13] NM. *Beretningsark*. (oplysning fra 1924).
[14] Savsnitfrisen er et velkendt motiv i egnens arkitektur og findes anvendt i Næsbyhoved Broby (s. 2696) og Højby (s. 3984) kirker.
[15] Ref. til Brylle, hvor tårnet og hvælvene hænger sammen på samme måde.
[16] LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[17] Trappen stammer formentlig fra 1893, hvor det blev kirken pålagt at forny den. LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde.
[18] Savskiftet er ligeledes gennembrudt en smule vest for våbenhusets østmur. Det kunne også være spor efter et senmiddelalderligt vindue.
[19] Forstyrrelse i savskiftet ved våbenhuset kunne muligvis være spor efter en forsvunden pille. Jf. dog også note 18.
[20] *Rasmussen og Riising 1995* (note 9), 78-79. Axel Urne blev begravet i kirken 1577 (jf. Søbysøgårds †gravkapel, †epitafium nr. 2 og note 75), hvilket betyder, at gravkoret må have stået færdigt på dette tidspunkt, men hvor meget tidligere er ikke umiddelbart til at afgøre.
[21] *Rasmussen og Riising 1995* (note 9), 78-79.
[22] Gipsloftet blev allerede repareret 1838, jf. LAFyn. *Provstiark*. Korresp.
[23] Kammerets langmure står med åbne bomhuller.
[24] Pillerne er muligvis blevet opført, da man lukkede krypten 1855. Jf. s. 4027.
[25] LAFyn. *Provstiark*. Div. sager; *Pastoratsark*. Ministerialbog.
[26] Arbejdsbeskrivelse ved Lehn Petersens Tegnestue fra 1996 i NM. *Korr.ark*.
[27] De to bjælker er sekundært anvendte og stammer tydeligvis fra en bindingsværkskonstruktion af betydelig størrelse.
[28] En forsigtig tolkning af tagværkets alder kunne være at sammenkoble den med vestforlængelsen af skibet, som gik forud for tårnets rejsning.
[29] Projektbeskrivelse ved CreoArkitekter fra 2008 i NM. *Korr.ark*.
[30] *Hylleberg Eriksen 2016*. 13 prøver blev udtaget fra kirken, hvoraf syv kunne dateres. Alle prøverne var udtaget gennem splintved, som smuldrede bort under prøvernes udtagning. Østforlængelsens datering er baseret på seks prøver med yngste bevarede årring dannet 1515 (prøvenr. 41280039), hvortil lægges et antal årringe, der skal kompensere for manglende splintved. Kun en enkelt prøve kunne dateres fra langhusets vestende. Her var den yngste årring dannet i 1312 (prøvenr. 41281039) med fem splintårringe bevaret på prøven.
[31] NM. Arbejdsbeskrivelse ved Ebbe Lehn Petersen fra 1967 i NM. *Korr.ark*.
[32] De malede kors er udført henholdsvis i sydsiden af langhusets fjerde fag og nordsidens tredje fag.
[33] Korsene blev opdaget under forberedelsen af en indvendig kalkning 1967 og efterfølgende samme år istandsat af konservator Gregers Lind. Notat ved Erik Skov fra 1967 i NM. *Korr.ark*.
[34] LAFyn. *Provstiark*. Div. sager. Nævnt 1791 som udført for 'omtrent 4-5 år siden'.
[35] Sammenlign f.eks. udformning og ikonografisk program af altertavlen fra o. 1500/50 i Musée Communaux, Verviers (Belgien).
[36] Om nederlandske altertavler i Danmark se: *DaKunst* II, 238 ff., Erik Skov, *Altertavlen i Viborg Søndre Sogns Kirke,* Viborg 1986, og Sissel F. Plathe, »Brabantine altarpieces in Denmark«, i: Hans Nieuwdorp (red.), *Antwerpse retabels 15de-16de eeuw* II, Antwerpen 1993, 94-110.
[37] Jf. Otto Norn, »Om et Herregaardskapel fra Renaissancetiden«, *Kulturminder* 1942-43, 52.
[38] Jf. Mogens Larsen, »En østfynsk renæssancemester«, *FyMi* 1963-65, 134f.
[39] Jf. *Bøje* I, s. 230 og 264. Både Samuel og hans søn Jacob var aktive sølvsmede i 1867.
[40] *Oldenburg 1981,* 81.
[41] V. Harder, »Allerup gamle døbefont i Nørre-Søby«, *FyHjemst* 1935, 63-64.
[42] Det sidste ciffer er ikke længere læseligt, men konservator Jens Johansen læste det som »1656«, da han restaurerede himlen 1978-80; NM. Indb. ved Jens Johansen (1980d).
[43] NM. Indb. ved Mogens Larsen (1967). På himlen er den perlefarvede staffering opfrisket i både 1893 og 1943 af en lokal maler, hvis malede indskrifter ses på

Fig. 57. Jacob Madsens skitse af Nørre Søby Kirke 1590. Foto Mogens Vedsø 2011. – *Jacob Madsen's sketch of Nørre Søby Church, 1590.*

Fig. 58. Prædikestolen i dens forhenværende, perlefarvede staffering (s. 4047). Foto Jens Johansen 1980. – *The pulpit in its former, white ornamentation.*

himlens overside: »K. Schött Madsen/ Maleren i N. Søby 1893« og »K. Schött Madsen 1943/ Maleren«.

[44] Forkortelsens første syv bogstaver er også tydet »mlvcave«, som er foreslået at være en forkortelse for »m(aria) l(ilium) v(irgo) c(asta) ave«, jf. s. 3239 og 3290. Denne forkortelse er imidlertid ikke velkendt, og det forekommer ulogisk, at de mest prægnante, første ord er forkortede, men »ave« udskrevet. Jf. også Jan A. Gadd, »Brass Basins and Bowls from a Single Nuremberg Workshop, Around 1500-1580«, *Journal of the Antique Metalware Society* 16, June 2008, 15 og Otto Rydbeck og Ewert Wrangel (reds.), *Äldre kyrklig Konst i Skåne,* Lund 1921, 201 ff. samt *DK Svendborg* 1478 note 148. Jan Gadd satte spørgsmålstegn ved, om kobberstikkerne, der udførte matricerne, overhovedet har genkendt de enkelte bogstaver eller måske snarere

udvalgt dem for deres dekorative virkning. I så fald burde man imidlertid have forventet en større variation i deres sammensætning og antal fadene imellem, end det er tilfældet.

[45] Da alle seks gentagelser er trunkerede, må den være drevet efter en afbrækket matrice. Den afbrækkede del må være en variant af ich/ieh bart/wart, som citeret. jf. *DK Præstø* 481 samt Helge Kjellin, »Ornerade mässingfat och deras inskrifter«, *Äldre kyrklig konst i Skåne,* Lund 1921, 239.

[46] Ann Diels og Marjolein Leesberg, *The Collaert Dynasty. The New Hollstein Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts (1450-1700),* Amsterdam 2005-06, nr. 659.

[47] NM. *Korr.ark*.

[48] NM. Indb. ved Jens Johansen (1980b).

[49] LAFyn. *Bispeark*. Synsforretn. over kirker og præstegårde. Allerede 1871 havde instrumentets tilstand givet anledning til bemærkninger. 1881 var orglet stadig ikke blevet repareret, og synet ville ikke længere 'påtage sig ansvaret for, at menighedssangen ledsages af så lidet sømmelige toner som dem, der kunne præsteres på dette orgel i dets nærværende tilstand.'

[50] Komponisten Carl Nielsen oplevede i sin barndom et ganske særpræget orgelspil ved gudstjenesterne i Nørre Søby Kirke, jf. erindringsbogen *Min Fynske Barndom,* Kbh. 1927, 139-142.

[51] Optegnelse i orglets indre.

[52] En †sølvplade på orglet bar inskriptionen: »Til Minde om min Hustru Sørine Pedersen f. Hjordt indsattes i Orglet en Bordun 16 Fod Hans Jørgen Pedersen i Februar 1930.« Orgelbyggerens navn fremgik af en inskription i orglets indre.

Fig. 59. Detalje af alterstage (s. 4039), skænket 1655 af Christian Urne og Anne Sophie Krabbe. Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Detail of altar candlestick, donated in 1655 by Christian Urne and Anne Sophie Krabbe.*

Fig. 60. Bisperelieffet på klokke nr. 1 (s. 4051). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Bishop relief on bell no. 1.*

[53] Gamba 8' havde fælles bas med Gedakt 8' C-H.

[54] Versetælleren var en kugleramme med 10 kugler.

[55] Bordunstemmen stod på en separat mekanisk keglevindlade.

[56] Beslægtede facader fra Roerslev Margaards orgelbyggeri fandtes i Nørre Næråa Kirke, Skam Hrd. (1911) og Alling Kirke, Århus Amt (1906), *DK Aarhus* 3670-71. Sidstnævnte instrument er nu i privateje.

[57] Yderligere oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.

[58] *Oldenburg 1981,* 81.

[59] *Engelstoft* 67.

[60] *Fortegnelse over de ved det Kongelige Akademie for de skiönne Kunster offentligt udstillede Kunstværker 1848, udg. af Det Kgl. Kunstakademi,* Kbh. 1848, 13.

[61] En af de to versioner af Bjergprædikenen blev udstillet på Charlottenborg sammen med Nr. Søbys apostelbilleder, jf. note 60. Peter Nørgaard Larsen, »Schack, Sophus«, *Weilbachs Kunstnerleksikon* VII, Kbh. 1998, 273-74 anfører, at der er tale om Ringkøbing Kirkes maleri, som i udstillingskataloget da også er anført som tilhørende giveren af Ringkøbingmaleriet: »Hs. Majestæt Kongen«, dvs. Frederik VII. Maleriet er imidlertid signeret og dateret »Sophus Schack 1852«, hvilket måske kan skyldes, at Schack ventede med at

signere, til billedet kunne afsendes til kirken, og dette trak ud, da kongeløftet om at skænke altermaleriet blev givet af Christian VIII. og derfor skulle fornyes af Frederik VII. (*DK Ringkøbing* 95). Schack malede også et tilsyneladende tabt alterbillede til Hørve Kirke (jf. også *DK Holbæk* 2504), der er foreslået at være identisk med førnævnte Bjergprædikenen på Dragsholm (*DK Holbæk* 2541). Hørvebilledet blev imidlertid udstillet på Charlottenborg 1857, hvor det fremgår, at motivet var Kristus i Emmaus. *Fortegnelse over de ved det Kongelige Akademie for de skiönne Kunster offentligt udstillede Kunstværker 1857, udg. af Det Kgl. Kunstakademi,* Kbh. 1857, 12-13.

[62] *Thalund, Kirkeskibe,* 87.

[63] *Oldenburg 1981,* 81.

[64] Niels Oxenvad, »En romansk kirkelampe«, *FyMi* 1960-62, 223f.; Jens Vellev, »Stenlamper«, *Skalk* 1977, nr. 5, 28-30; Jens Vellev, »Romanske olielamper fra Danmark«, *Hikuin* 3, 1977, 219.

[65] *Uldall, Kirkeklokker,* 88 nr. 8 og 9.

[66] *HofmFund* V, 1760, 253.

[67] LAFyn. *Provstiark.* Korresp. 1843 truede amtet med at lægge sag an mod kirkeejeren, såfremt han ikke lod klokken omstøbe; RA. *DaKanc* 1. dept. Journal 1842 (sag R 1291).

Fig. 61. Kristusfigur, 1600-tallet, formentlig fra en af Søbysøgaardkisterne (s. 4065). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Christ figure, 1600s, probably from one of the Søbysøgaard coffins.*

[68] *Jensen, Gravsten,* I 43 og II nr. 85-86.

[69] *Jensen, Gravsten,* I 155-56

[70] Hans H. Fussing påpeger, at Jørgen Kaas i sit skrift 'Fyenske Antiquiteter' fra 1606 må have misforstået noget, da han karakteriserede gravstenen som lagt over ægteparret Knud Urne Axelsen og Anne Rosenkrantz. Foruden at forveksle slægterne Rosenkrantz og Rosensparre, gjorde Kaas også Knud Axelsen Urne og hans moder, Anne Rosensparre, til ægtepar. Hans H. Fussing, »'Fyenske Antiquiteter' 1606.«, *Årb Odense og Assens* 1931-36, 398.

[71] Relieffet synes inspireret af træsnit skåret af Behambrødrene i 1500-tallets første halvdel. Jf. f.eks. British Museum, London, inv.nr. 1856,0614-114.

[72] *Jensen, Gravsten,* II, nr. 223.

[73] Om herregårdskapeller se Ebbe Nyborg og Birgitte Bøggild Johannsen, »Herregård og kirke« i *Herregården* III, (reds. John Erichsen og Mikkel Venborg Pedersen), Kbh. 2005, 241-90.

[74] Biskop Jacob Madsen skriver i en lidt uklar sætning, at »Choret vier 3 Alne paa begge Sider end Kirken; om met ny panelet (dvs. beklædt med paneler) Prædikestol nedenfor Choret«, *Rasmussen og Riising 1995* (note 9), 78.

[75] *Oldenburg 1981,* 77.

[76] *DaAtlas,* VI, 1774, 555.

[77] Hans H. Fussing, »'Fyenske Antiquiteter' 1606.«, *Årb Odense og Assens* 1931-36, 398.

[78] For fama brugt på denne måde se *Properts* 1.15.22.

[79] Afskrift dateret 17. nov. 1706, LAFyn. *Fyn i almindelighed. Topografica.* 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07 om kirkerne.

[80] Ejler Brockenhuus anførte, at »18 Marts 1577 stod Axell Wrnis Begraffuelsse wdj hanss Sogne Kircke Søby«, jf. Johs. Grundtvig, »Ejler Brokkenhuses Antegnelser«, *FySaml* VI, 1873, 329.«. Det må derfor være en misforståelse, når Rasmussen og Riising 1995 (note 9), 79-80, anfører Jacob Madsens oversættelse af de to gravskrifter under Heden Kirke. Det skyldes formentlig, at oversættelsen er skrevet på bagsiden af det papir, hvor visitatsnoterne af 27. marts 1590 fra både Nr. Søby og Heden Kirker 27. marts 1590 er nedfældet. Epitafierne er derimod afskrevet under Nr. Søby Kirke af A. R. Idum i *Jacob Madsen,* 60-61, ligesom de blev set i Nørre Søby Kirke 1706 af Jens Bering, jf. LAFyn. *Fyn i almindelighed. Topografica.* 6. Udskrift af præsteindberetninger 1706-07 om kirkerne.

[81] Transskriptionen følger Jens Berings afskrift fra 1706 (jf. note 80).

[82] LAFyn. *Provstiark.* Korresp.; *Trap* (1. udg), I, 1858, 613.

[83] NM. *Korr.ark.*, herunder brev fra antropolog Peter Tarp, Syddansk Universitet, af 27. okt. 2013.

[84] Jf. NM. Indb. ved Else Østergård (1982).

Fig. 62. Kirkens hovedindgang set fra syd (s. 4023). Foto Arnold Mikkelsen 2016. – *Main entrance to the church seen from the south*.

NØRRE SØBY

Nørre Søby Parish lies farthest south in Åsum District and borders on Svendborg County. It is surrounded to the north by Nørre Lyndelse Parish and to the north west by Fangel Parish (Odense District). The church is in the northwesternmost corner of the village down towards the eastern bank of Søby Lake.

Historically, the church has been closely tied to the manor of Søbysøgård. Shortly after the Reformation, when the churches went to the Crown, this bond was reforged in 1549 when Axel Urne was granted the advowson to 'his parish church Søbye'. By then the church was so dilapidated that Christian III permitted Axel Urne to spend both the Crown's and the church's part of the tithes to repair the church and improve the subsistence of the pastor. The advowson was still Søbysøgård's until the church passed into freehold in 1932, prior to the conversion of the manor into a juvenile prison.

Building. At its core, the church with its characteristic chancel is a Late Romanesque or Early Gothic brick building, which was extended to the west at an early stage. Then, around 1530, it was converted to a nave church and vaulted over. A tower was built over the western extension and a now-vanished porch, built before the church was

extended around 1550 towards the east with the large burial vault built by Axel Urne. The latest addition was the present porch, in the course of the 1800s, at the same time as the pointed-arched windows were installed in the nave.

Furnishings. The medieval furnishings of the church comprise a Romanesque font of the Vinding type, a *censer made by the master Jakob Rød from Svendborg, and a bell cast by Johannes Nicolai in 1470. The remarkable Netherlandish altarpiece, according to Bishop Jacob Madsen, was donated in 1551 by Axel Urne. The second item of furnishing from that century is also foreign work, the very well preserved Nuremberg dish with a rendering of the Annunciation.

In the years 1654-56 the church owners Christian Urne and Anne Sophie Krabbe were behind very important renewals of the furnishings. They had family pews installed in 1654, and the next year they donated the pulpit and the altar candlesticks, then finally in 1656 the wooden font with its canopy. All the woodcarving work can be attributed to the same unidentified woodcarver. The altar plate also comes from the 1600s, but was repaired and changed at the urging of Fredrik von Holstein in 1746.

The large altar rail may have been installed in the 1780s, when other altar furnishings were renewed and when the church was subjected to major repairs. From the same decade comes the oldest chandelier, which Axel Rosenkrantz of Søbysøgård donated in 1789. Besides the repairs and modernizations mentioned the church was restored in 1920. In that connection new lighting, hymn boards and tables of incumbents were procured.

Sepulchral monuments. Most of the sepulchral monuments of the church are related to the church owners at Søbysøgård. For example all three preserved tombstones commemorated the occupants of the manor. The oldest was laid over the 'Great' Jørgen Urne, c. 1480, and has been attributed to the 'Søby Master', while both Knud Urne and Inger Walkendorff's tombstone from c. 1543 and the slightly younger tombstone of Knud Urne from c. 1552 has been attributed to the 'Odense Ornamentalist'; the former in particular must be considered an important monument from the emergence of the Renaissance in Funen's stone-carving art. The Urne family also left strong marks on the church in the form of Søbysøgård's †sepulchral chapel, which Axel Urne had installed around 1550. The last-mentioned tombstone may possibly be related to this, and it is known that as late as 1774 there were coffins in this part of the chancel. All the preserved coffin mountings come from Søbysøgård's coffins and have been taken from the burial vault beneath the chancel, but it is likely that some coffins were moved into the crypt when the chapel was removed towards the end of the 1700s. The burial vault was closed down around 1855, but has since been reopened.